

NEMZETISÉGI KÉRDÉS

MAGYARORSZÁGBAN.

SZOMBATSÁGI.

PEST,
PFEIFER FERDINAND BIZOMÁNYA.
1861.

Pest, 1861. Emich Gusztáv m. akad. nyomdász.

A nemzetiségi kérdés egyik igen nehéz megoldású kérdésünknek, politikánk kulcsos diójának tekintetik, — és méltán.

Nem csak a napjainkban keletkezett, de a történelmi — múlt és természeti jogegyenlőség, tehát két egyaránt tiszteletreméltó és elévülhetlen jogcím alatt követelt nemzetiségi igények kielégítéséről, hanem egyszersmind legfőbb saját állami és nemzeti érdekeink megőrzéséről is lóvén szó itt, jó akaraton kívül helyes és tisztult felfogás, az az: politikai józanság főleg az, mi kiválóan megkívántatik.

Még annyira is bajos tájékozni magunkat, hogy mit és hogyan lehet arról mondani? Sőt általában, hogy szólanunk jobb-e arról, vagy hallgatnunk?

Az országgyűlés legalább, úgy látszik, eszélyesbnek hitte az ország jelen válságos helyzetében, a történt számos felcsiklandozások ellenében is, ha már egészen nem hallgathatott, elvek fejtegetésétől óvakodni.

Nem vitatom itt, hogy helyes volt-e vagy nem ezen eljárása, de úgy látszik ösztönszerű, s helyzetének természetes kifolyása volt az.

Azon érzés, mely ezen kérdésnek többszöri felmerülésekor talán a legtöbбекé volt a képviselőházban, hasonlított azon emberéhez, ki oly hajón ül, mely az eddigi biztos révből a tenger sík mezejére löketik, s ki aggodalommal néz körül, mert látja és ismeri ugyan azon partot, melyből kiindul, de azon másik partot a túloldalon, hol majd kikötnie kellend, nem ismeri és nem is látja sehol.

Mindenki előtt ismeretes, legalább leírásból az érzés azon saját neme, mely a sík tengeren legelsőbben meglepi a legbátrabbat is, mert a bátorságot is csak a gyakorlat adja meg. Bátorság ssak azon a téren lehet, melyet ismerünk. Hol minden sötét és

ismeretlen előttünk, ott csak vakmerőség képzelhető. Miután pedig a magyar ember csak Dunáját s legfeljebb Balatonát ismeri közelről, az eszmék világában is, úgy hiszem, hegy méltatlanság lenne, őt akár félnkséggel, akár szűkkeblűséggel és szeretetlenséggel vádolni azért, mi csak nagyon is alapos aggodalom nála a legszentebbéért, a hazáért.

Végzetszerű sorsa volt országgyűlésünknek a sok és igen fontos teendői közül egyet sem végezhetni el.

Nekem különösen e kérdés körül lett volna sok elmondandóm, mert meg volt erős hitem, mit a mély meggyőződés ad.

És ez oka annak is, hogy most a sajtóhoz folyamodom.

Ha igaz, hogy a szónoklat varázsa nem a mesterség, hanem a hit; ha a tiszta eszme minden beszédnek magva, s a szavak szép füzére csak héja; talán megkísérhetem gyakorlatlan tollal ugyan, de mély meggyőződéssel én is azt, minek célja egy gyufácskával bevilágítani oda, hol még annyira sötét és zavart minden.

Szerintem ugyanis nem saját helyzetünkben van egyedül az ok, mi ezen megoldást reánk nézve válságossá teszi, hanem főleg a nézpon t és felfogás szabatosági hiányában. Mit az ember tisztán ért, ahhoz bátran is nyúl.

E tárgy körüli tanulmányaim egyéni meggyőződéssé értek meg bennem, s legalább mint subjektív igazságok tisztán állanak előttem.

Pedig az igazságot jó mindenkinek tudni, s ha szemet hunyunk előtte: nem látjuk ugyan, de el nem vitatjuk.

Fogadják tehát képviselő társaim, kiknek e röpiratom ajánlom, azt mint csak egyszerű eszme cserét egyik tagtársuk részéről.

Én itt csak leírom azt, mit el nem mondhattam.

Már a kor maga, melyben élünk, mint átmeneti időszak, egészen saját szerű, egészen csudálatos. Forrásban, mozgásban, kifejlődésben van minden. A létező megtámadtatik, s a leendő, mert tisztán nem ismertetik, ingatag. Mondhatnám, hogy vannak szavaink értelem nélkül, miket legalább nem értünk, s vannak érzelmeink, miket szavakban kifejezni nem tudunk.

Nagyszerű átalakulásoknak egyik ismertető jele, hogy minden egyébbel a nyelv is megváltozik. Minden századnak saját szótára van. Úgy alkotja szavait, mint alkotja tanait és erkölcsseit. A szavak ugyan rendesen a régiek maradnak: megtartják szokott hangzásukat, ős grammaticájukat, de az értelem azért gyakran egészen más.

Ilyen nagy szava korunknak a „nemzetiség“, mely minden ember ajkán forog ma, de mit mindenki másképp értelmez» mely minden ember szájában más ízű mint a manna.

Mit jelentett e szó csak 25—30 évvel ezelőtt mi nálunk, s mit jelent az ma?

Verbőczy nemzete — populussa — a magyar nemesség volt; 1848-ki törvényeinké az egész magyarhoni népi ma ismét kasztokat csinálnának belőle a Hurbán-féle professorok.

Valódi Proteusza ez korunk politicájának, s mindenre használható, mint fájdalom! használatott is. Mert

míg a népek szabadságuk, függetlenségük sőt lételük főbiztosítékát keresik abban, addig látjuk, mert látnunk kell, hogy éjszak hatalmas ura locsolgatja, mint saját kedvencz növényét, a panslavismust;

s míg egy részről a kétélű fegyvereknek utánozhatlan ügyességű kezelője Párisban gyártatja nyakrafőre a röpiratokat, s talán a keményebb magva röpülő állatokat is az olasz nemzetiség mellett; addig a porosz autocrata, hogy amannak úgynevezett sakk vonásait ellenhúzásokkal kiparírozza, toastokat iszik a Rajna mellett, a német nemzeti egység mellett,

sőt nálunk is a már annyiszor érdemükön túl feldicsért ismeretes civilizáló doctoraink a magyar függetlenségi kitartás ellen, ép a magyarhoni más fajok, vagy ha úgy tetszik, nemzetiségek törekvéseit batorítja.

A nemzetiségi törekvés tehát első esetben a nemzetek szabadsága, másodikban a nemzetek testvérisége, a harmadikban pedig a társnemzetek, a nagy political nemzet létele ellen teszi a legjobb szolgálatot, s mindig csak az azt eszközül felhasználó hatalomnak; mert oly különös, oly sajátos szó ez, hogy míg a nemzetiség Olaszthonban határozottan

annyit jelent olaszul, hogy „egyesülés“, nálunk szerbül, román és szlávul egyértelmű evvel, hogy „szétosztás“.

Itt tehát minden a zászlóul szolgáló „nemzetiség“ szó helyes, vagy helytelen értelmezésétől függ. Szükséges lenne tehát mindenek előtt e szó szoros értelmezése. De mivel én tudós értekezést írni nem akarok, — mihez úgy sem értek, — a gyakorlati értelmezést pedig, mint az már nálunk is egyszerre több helyen felütötte szeretetreméltó fejét, egyelőre érintetlenül hagyni kívánom, csak is annyit mondhatok tájékoztatásul, hogy itt két út áll előttünk nyitva:

egyik a régi, az ismeretes, a biztos, melyen eddig mindig haladtunk, s ha önmagunk iránt igazságosoknak lenni szabad, — legalább is nem köznapi nagylelkűséggel, s az aránylag csekély idő alatt egy nemzet által sem túlszárnyalt liberalismussal, mit így szoktunk kitenni: 1848, — s ez a magyar út.

Másik pedig az új eszmék, új tanok, és új törekvések ködös útja, mely mivel gyakorlatilag egészen ismeretlen, a biztosságot is nélküli szükségkép, min tehát eltévedni könnyű; — s ez az mit én nem magyar útnak nevezek, de elnevezhető lehet „európai út“-nak; mert látom ugyan, hogy ezen új tanok mint fénylő pillangók repkednek Európában mindenütt, de hazára eddig tudtommal nem találtak sehol, miután mindenki tud legalább a természettanból annyit, hogy a legszebb pillangó tojásából is csak pusztító hernyó sereg búvik elő, s a legszenvédélyesebb pillegyűjtő is, ki gyűjteményében gyönyörködik, kiirtatja irgalom nélkül gyümölcsös kertjéből a hernyófészkeket, mire tehát mi is csak azt mondhatjuk a szent remetével: „Appage!“ —

E két értelmezés között állana mint „igaz közép“ az úgynevezett „Gleichberechtigung“, mit — mivel akad magyar ember is mindenre, — minálunk is némelyek létesíteni akartak, mert azt hitték feneketlen tudományosságukban, hogy ezen rothadt németfából erős magyar vaskarikáját fogják öszvetápolni a nemzetiségek testvériségének, mi azt örök időkre s erősen fűzendi öszve.

Ez tehát körülbelül a magyar politicalai bölcsesség vasfüve, s oly valami lett volna szerintük, mit a példabeszéd „Arany közép út“-nak nevez, a mi valóban hoz is rendesen aranyat kész pénzben, meg kövér hast, nyugalmas álmát, s más ily indirect hasz-

nos sportulákat némely oly mesterembereknek, kiket egy jó barátom „csömcsögő politicusok“-nak szokott nevezni, ha magyar nadrágban járnak is. De a Gleichberechtigung ez sem lehet. Ő nem hozott, nem adott nekünk semmit, mert míg németül elvitt tőlünk mindent, magyarul sem adott vissza legkevesebbet is.

Ezen Gleichberechtigung-féle bölcsesség is tehát, mi német unalmas majmolása akart lenni a francia „Justmillieunek“ még szerencsétlenebb volt a francia eredetnél, mit rögtön bölcsőjében az élezés párisink „kétszerpuposhátú diplomatának“ (mit mindkét oldalról ütnek,) „ügyetlen liberalismusi tevének“, „ló és egy más megnevezhetlen tudós állat közti öszvérnek“ stb. neveztek el.

Igaz, ezen áldott emlékéü Gleichberechtigung szó, igen talpraesett szó volt a Bach rendszernél a maga idején, mert oda hokuspukosozta a dolgot, hogy egyik sem kapott semmit, s minden nemzetiségnek nem csak roszullátó szemét, de őt magát is kitörülte egészen Beillett hát oda tökéletesen, vagyis — triviális és korcs kitévelt használva, minő t. i. ő maga, — belépászolt oda, mint virsli a tokjába.

Csak oly definitiója volt ugyanis a jogegyenlőségnek, mint a Záporogi kozákoké, kik a Bári confoederatio után legyözetett szerencsétlen lengyelek közt úgy gazdálkodtak, hogy egy lengyel nemest, lengyel papot, lengyel zsidót és lengyel kutyát egymás mellé ugyanazon egy fára akasztottak fel, s azt írták felül reá: „Mind egyenlő.“

És ha ily kozákos detinitióját nem adnám is, alig nevezhetném saját anyanyelvén, a németen egyébnek, mint a minek a bécsi élezélok nevezték el: „Nem gleiche Berechtigung, de gleiche Belästigung aller Nationalitäten“, mi aztán magyarul ismét valamivel kevesebbet jelent ennél: „Nesze semmi fogd meg jól!“

Elöttem a Gleichberechtigungnak egészen más, és pedig bál Istennek sem nem kozák, sem nem német, sem korcs magyar fordítású, de már tősgyökeres magyar értelme van, s ez az „1848.“

Ez a haladás útját, a polgári szabadság és jogegyenlőséget, a józan liberalismusét jelzi nálunk.

Tehát „haladás“ mindég előre, de mindég vállvetve, egyesülten mint magyar polgárok, mint a magyar nemzet kiegészítő

részei, és soha sem elszakadva, mint külön szerbek, románok és szlávok, stb. lehet a jelszó, mert

„Minden ember legyen ember és magyar
A kit e föld hord, s hantjával eltakar.“

Azaz: legyen a kinek tetszik román ember, vagy szláv ember, de maradjon az, minek maradnia kell, magyar polgár, mert a nemeslelkű politikai igazságszolgáltatásnak legszebb virága bár a liberalizmus, mi a magyar hazafiság, mejjel diszített mindig, s melyről, mint erős vértről, a rágalom nyilai is lesildanak, — egy nemzetnek legszentebb s legelső kötelessége a z ö n f e n t a r t á s.

Induljunk meg tehát ezen az úton, vagy inkább ne hagyjuk el utunkat ott, hol leginkább kell. Fussunk ha úgy tetszik ver senyt azon, s én legalább szerencsét fogok kívánni részemről mind azoknak, kik által megelőztetni fogok.

De azt hiszem egyszersmind, hogy e futtatásnál nincs semmi más, a magyar államtól idegen színekre szükség. A nemzeti tricolor ép azért, mert a hit, remény és szeretet, tehát a keresztényi főerények, tehát korunk civilizációjának jelvényei, oly tág jelvényü zászló, hogy az alá minden méltányos követelés elfér; s mivel ezen színháromságban is legfelül a vörös áll, mint a szere" tét színe, ez által nyíltan kimondja azt, hogy a polgári erények közt is fő a testvéri szeretet. — Csak aztán ne feledjék, hogy ezen lezke nem csak a magyaroknak, de szól azoknak is, kik szorosán Magyarország határain belül magokat szlávoknak, románoknak és szerbeknek szeretik nevezni.

Ez lenne tehát röviden az, mit én magyar útnak, magyar szempontnak nevezek, s mi az enyém is.

De mivel előre látom az ellenvetést sok magyar társam részéről is, kiknek radicalismusi keretébe sok mindenféle befér, hogy én nem vagyok képes a nemzetiségi kérdést magasb, tehát európai szempontból felfogni, hogy én nem vagyok képes a nemzetiségi harmóniák magas aetherébe felemelkedni, hanem mint amolyan házi állat, csak a honi délibábos puszták-tanyái körül tudok repkedni; elmondom ezen magasb szempontra nézve is nézetemet,, már csak úgy, mint én beszélni tudok, ki író ép oly kevésbé vagyok ugyan, mint gyakorlott szónok, de ki a kérdést magát régóta tanulmányozom, és pedig nem a szoba négy fala közt, sem az ábrán-

dók ködös régióiban, hanem az életben magában. A nép között élvén, ennek szükségéit és kívánalmait ismerem, nem csak, de a „nem nép“ éltéből is megszereztem magamnak azon tapasztalást: „Hogy ki ábrándokban tetszik magának, ne kérjen világot,“ mert lassanként megtölthető ugyan a barátok legnagyobb zsákja is, de a Danaidák edényét ép azért nem töltheti meg senki, mert feneke nincs.

Azt mondják tehát, hogy nézzük a nemzetiségi kérdést magasb, nézzük európai szempontból, s azt hiszik, hogy ezzel valami igen fontosat, valami igen korszerűt mondtak.

S én önkényt belátom, hogy vannak a nemzetek éltében is oly dolgok, s vannak oly helyzetek, melyek szükségkép magasb szempontot igénylenek, valamint az egyes ember éltében is vannak dolgok és helyzetek, melyeknél a legközelebbi, szerintem tehát a természetes, vagy Kazinczy Gáborunk találós kitételét használva „a házi“ szempont, szűkkeblőség és belátási korlátoltság, midőn például azon helyzet áll be, mi a hegyen és völgyben állók nézponjtja, és természetes horizontja közt van; — de vala mint szerintem csak azon ember cselekszik helyesen, ki az egyedül neki szükséges dolgoknál csak saját szempontjából néz, s ki halad a maga útján, mit jónak ismer, s hagyja egyrésről az okosokat, másikról pedig a bolondokat beszélni, míg belé fáradnak, — mert semmi sem oly szükséges az életben, mint az öngondolkodás és az önállás, és semmi sem oly igaz, mint a mese a molnár és fíjáról, — úgy viszont azt hiszem, hogy csak az oly nemzet nem ítél ferdén, csak az oly nemzet nem jut szükségkép hamis helyzetbe, mely mindenekelőtt a maga szempontjából néz és cselekszik.

A legnagyobb nemzetek: az angol, a francia, az amerikai, saját nemzeti szempontjuk útján lettek nagygyá és hatalmassá. A magyar is tehát, ha őket nem majmolni, — mi divattá lett, — de ép abban, mi leginkább szükséges, követni akará, nézzen és cselekedjék úgy, mint magyar nemzet.

Ez tette őt már is szerencsésb napjaiban, például nagy Mátyása alatt, nagygyá és tiszteltté, ez mentette meg válságos időkben, s ez éppen az, mire legnagyobb szüksége van ma.

Nem doctrinair bölcsei, — kik a nemzet legfőbb érdekeivel

úgy játszanak néha, mint játszik gyermek a laptával; — sem azon külföldi fel nem kért tanácsadói, kik bár gyakran annyit értenek a magyar dolgokhoz, mint ért a tyúk az a — b — c—hez, de a kik mégis fontos professori szemöldökkel oly tanácsokat osztogatnak nekünk, mikre viszont én azt felelhetném nekik Schakespeare egyik hűhójával: „Igen jó tanácsok nekem; a te részedre“ — kik például azt kiáltják reánk Sieyes-el: „Ha szabadok kívántok lenni, tudjatok lenni igazságosak“; de a mire ismét azt viszonzhatni Kousseauval: „ki szabad akar lenni, legyen előbb méltó a szabadságra“, mert hiszen Magyarország nem az élvezetek és polgári jogok bőségszaruja talán az egész világ részére, hanem egyszersmind a polgári és hazafiúi kötelességek szent könyve is, kik tehát sokkal okosabban tennének, ha a maguk háza előtt sepernek, mert van ott is tisztítani való elég, s talán több mint nálunk, kikre mindent rá foghatnak ugyan, csak azon egyet nem, hogy igaztalan és szűkeblű nemzet vagyunk, míg nálunknál liberálisabb és vendégszeretőbb nemzetet nem mutatnak; — sem végre azon szerencsétlen hazánkfiái, kik talán a hosszas hontalanság és folytonos hazafájás nehéz szenvedései közt egészen elbátortalanítva, nekünk oly kétségbeesett tanácsokat adnak, hogy például: fogadjuk el a 20-ik oct. diplomát cseréül egyetlen aranybullánkért a 48-ért, miután a külföldtől úgy sincs mit reménylünkünk. Mintha bizony jogaink megvédése a külföldnek lenne feladata s nem a miénk! — Vagy a kik azt mondják, hogy vállaljunk el nem tudom hány milliárd adósságot, hogy talán a többi civilisált európai nemzetek közt rangunkhoz méltóan jelenhessünk meg, miután aboz, hogy valakinek előkelő kinézése legyen, egy kevés bolondság és igen sok adósság kívántatik; s főleg midőn oly mesés számokról van szómit én is ugyan mások után kimondok, de őszintén szólva nem értek, s csak úgy értelmezhetem, mint a török eflfendi, ezen becsületes keleti táblabíró, ki midőn már a milliomokhoz ért, azt szokta mondani, hogy „s o k, i g e n s o k,“ azt pedig hogy ezen „igen sokat“ hogyan lehet majd egykor meg is fizetni? azt éppen nem értem; kiket tehát viszont én arra figyelmeztethetnék: hogy nincs könnyebb dolog a világon, mint ha hitel van — adósságot csinálni, mert ehez nem kell egyéb mint könyelműség, de már a megfizetéshez valamivel több kell, t. i. a megfizetés lehetősége; következőleg: hogy ki nekünk a templomban prédikál, annak a templom

mellett az ellen véteni nem kell!; — tehát ezen hosszú incisum után mondom:

Nem mind ezeknek, mind európai szempontból beszédüknek, hanem a tetőtől talpig, szív és lélekből magyar honvédeknek és huszároknak köszönhetjük hogy a válságos 48—49-ik években is, midőn maguk a félre vezetett, sőt gyalázatosan megcsalt édes testvéreink is minden oldalról fegyverrel kezükben támadtak meg, elmondhattuk: „Mindent veszítettünk, csak a becsületet nem“ — s midőn a legközelebbi szomorú, de tanúságteljes évtizedben nemzeti és politikai életünkre ráborították a vizes lepedőt, ez mentette meg életünket; az első életjel pedig, mit adtunk, a volt, midőn ismét ptykés mentében és zsinóros nadrágban jelentünk meg a civilisatiói vízözönnel fenyegető frakkok és cylinderek világában. — Mi lett volna belőlünk, ha az igen bölcs és igen jóakaró szomszédaink európai szempontját elfogadjuk?!

Már a szem maga, a természettan szabályai szerint, csak egyenes szegletti kisugárzás mellett mutatja a dolgokat úgy, a minők. Minden más kisugárzás nagyit vagy kicsinyit, ferdít és torzít. Tegnap még német, ma európai, holnap talán már amerikai szempontból nézetenének velünk, s mivel Amerika történetesen ellenlábosunk, a dolgokat is egészen felfordítva látnók. Tegnap még a germán civilisatió magas telescopjához akartak hajunknál fogva vonszolni, ma már egy tuttifrutti v e d u t a felé édesgetnek.

De ismétlem: ha magyarok akarunk maradni, elkerülhetlen, hogy mi magunk legyünk azok mindenek előtt.

Aztán mi is tulajdonkép az európai szempont? Mert hogy nagyot akar mondani, az világos, de mit mond hát tulajdonkép?

Mert kérdem: van-e Európa történetének a legközelebbi 40—50 év alatt, egyetlen cselekvénye, sőt többet mondok: van-e egyetlen eszméje, mihez mint biztos, legalább mint megállapított támponthez hozzá csatolhatnánk magunkat?

Én megvallom, hogy mint egy lépkóros, újabb történet író, mindenütt csak ingatagságot, felességet, ferdéséget és zavart látok.

Látom, hogy egyik forradalma időnként felváltotta a másikat, egyik úgynevezett restauratiója, — tulajdonkép csak változtatás kedvéért felülről jövő forradalma, — követte a másikat; de ha azt kérdem: mit állapított hát meg ezen folytonos rázkódtatás?

Európának ezen hidegtelelése és forrósága s alig tudnék arra mást felelni, mint hogy korunknak határozottan materiális iránya mellett is, vagy talán ép azért, a mely arányban nőtt fent a status-adósság már az ideális számokig, ép oly arányban sülyedt a nép szegénysége reális nyomorig.

Úgy látszik, hogy Európa, mely keleti szomszédját szereti beteg embernek gúnyolni, maga is folytonos lázban szenved, tehát csak betegsége más, s minden harmadnapos lázrohama még nagyobb bágyadtsággal végződik. Jön aztán a patikai contó, miről elmondhatnám, hogy az orvosság még rosszabb a betegségnél.

És hallok a nagy szavakat: egy részről a szabadság, egyenlőség és testvériség, másíkról a béke, rend és hűség jelszavait, melyek közt középben áll a nemzetiségi, mint kétélű fegyver, — mi talán csak azért nem vesztette el sokak előtt még annyira báját, mert annyira mint a többi, még elkoptatva nincs, most azonban azt hiszem épen jó kezekben van, hogy neki is lejárja. — De ha közelebről tekintem mind ezt, nem lehet szívem mélyében el nem szomorodnom azon eszmezavar, s még inkább azon visszaélés felett, mi ezen szent és nagy szavakkal üzetett.

Azt mondják, — s ez a gyarló köznapi élet, — hogy a legnagyobb szerencsétlenség, mi egy államot érhet, az anarchia.

Ez, szerintem, nagy tévedés.

A legnagyobb csapás, mi egy országot érhet, az eszmezavar.

S pedig ott vagyunk már, hogy saját szavainkat, saját érzelmeinket nem értjük.

Már maga azon szavak definitioja egészen új, és szerintem határozottan hamis. — Mit várhatunk tehát akkor, ha magok a tudósok nem lévén képesek a szavakat definiálni, egész népek, — mint szokták mondani — öntudatra ébredt népek, de a melyek szerintem most tudják legkevésbé, mit akarnak és mit tesznek? — ha mondom egész népek fegyverrel és kanóczczal kezükben keresik a definitiót?

Én csak azt látom, hogy az, mit ők szabadságnak neveznek, lehetleníti azon rendet, mi a társadalom fentartója; és a mit ők rendnek neveznek, megsemmisíti azt, mit én szabadságnak hiszek.

Valódi vanitas vanitatúma Kölcsenyeknek.

És ha ez így van, csuda-e ha oda jutottunk már, ott állunk

már, miről Toqueville, korunknak ezen mély szemlélője, ép oly szépen mint igazán mondja: „hogyan vallásos emberek üldözik a szabadságot, és a szabadság emberei ostromolják — (az emberben legszentebbet) a vallást; hogy nemes és magas lelki emberek magasztalják a szolgaságot, s alacsony és szolgai lelkek a függetlenség apostolai; hogy becsület és értelem ellensége lett az előhaladásnak, gazok pedig a polgárosodást hirdetik. — Csoda-e, ha már ma nincs láncolatban semmi, hogy a szabadság, egyenlőség- imádása a törvények megvetésével jár, hogy a lelkismeret, mint a kialvóban levő mécs, csak kétes fényt vet a cselekvényekre, és hogy úgy látszik, mintha semmi tiltva, semmi megengedve, semmi becsületes, semmi gyalázatos, semmi igaz és semmi hamis nem lenne?

Valóban az újabb európai történelem zavart játékból nem valamelyik irány és uralgó eszme az, minek üdvös hatását kimutatni lehetne, de egyedül a nagy dráma-rendező! az Isten ujja az, mi mindenből félreismerhetlenül és világosan látszik.

Soha, de soha a világtörténelem világosabban nem mutatta, az ő példabeszéd: „Ember tervez, Isten végez“ magas bölcsességét, s a philosophiának azon mély alázatosságú axiómájának igazságát: „hogyan embernek, még a legbölcsőbbnek is esze alig terjed,“ egy arasznyi térre és időre.

Nézzük csak mi történt velünk?

A min leghöbben dolgoztunk, minek legjobban örültünk mi is 1848-ban, azt gyászoltuk rövid másfél év múlva legmélyebben; és mitől rettegtünk, mitől a hon halálát várta, a kishit kétségbeesése: onnét nőtt fel az áldás részünkre.

És a leélt keserves 12—13 évet Isten, az én hitem szerint, nem büntetésül küldhette reánk. Hiszen mi nem vetkeztünk, mi nem bántottuk a másét, s csak saját jogaink mellett küzdöttünk. Mi csak azt, mi mienk volt és lett, osztottuk meg testvérileg. Hanem küldte reánk tanításul, mert talán erre akkor nagy szükségünk volt.

A tanulás ezen keserves útja pedig engem nem egyik vagy másik új eszme helyességéről győzött meg, hanem vallásossá tett.

Nem átallok ugyanis bevallani, hogy ifjabb éveimben, midőn a szükséges érettség „a dolgok fenekére látni“ nálam talán már koromnál fogva szükségkép hiányzott, látván azt, hogy az én

vallásom is: a szeretet s szabadság vallása, a zsarnokság köz-napi szolgálójául alacsonyított le, attól önkénytelenül elfordultam, s tudom bogy tette ezt velem sok becsületes ember, — míg a história, az emberiségnek ezen szent bibliája, engem egészen másról nem világosított fel, s részemre a szentlélek malasztját hozta meg, mert megtanultam belőle azt, hogy rász eszköz soha sem vezet célhoz; hogy gaz eszköz mindig compromittálja a legszentebb célt, s hogy a látszólag rosznak is jó eredménye van az igazakra és jókra.

Ha tehát már ily szempontból tekintem történelmünket, hogy hol voltunk 48-ban, s mit várhattunk nemzetiségi szempontból is akkor, s hol vagyunk, mit várhatunk ma? ha csak a félelem vakká nem tesz, — pedig a félelem logikája mindig rász, a félelem rász tanácsadó az életben mindig, — a nélkül, hogy ezen igen kényes, sokak előtt talán coniecturalis térre ereszkedném, csak annyit mondok, hogy én részemről vallásos resignatioval megnyugszom ki nem fürkészhető bölcsességében annak, ki egészen más elvek, s más nézetek szerint kormányoz, mint mi.

És a mi velünk történt, ugyanaz történt Európában mindenütt.

Mit a forrásánál annyira tiszta, de Robespierrel és ezin-kosaival a vér ösvényére tévedt francia forradalom akart; — mit az első hatalmas Napóleonnal a felfuvalkodott nemzeti „gloire“, ezen akkor csak más bőrbe öltözött nemzetiségi dőlf és türelmetlenség akart; — mit Fülöp Lajossal az elbizakodott tudomány, (s mivel az ily tudomány soha sem bölcsesség), tehát az új sophista mesterség akart; — s mit éjszak hatalmas urával, a minden nagy eszmét és szabadsági vágyat „leveréssel fenyegető rettentő ökle“ az absolutismusnak akart, mit tehát a leghatalmasabbak akartak, mind abból nem lett semmi. „Az eltévedt eszmék és büszke bajonetek hatalma, megszegyenült mindenütt.“

Midőn tehát Európa legújabb történelméből, és zászlóul ki-tűzött nagy szavaiból nem olvasok egyebet, mint folytonos zavart, csalódást és dugába dőlt tervezést; nem oda nézek hazámnak biztos jövődőt készítendő, de megragadom mind a két kezemmel erősen azt, miről biztosan tudom, hogy a haza és nemzet ezer éves viszontagságai közt, azoknak mindig biztos karfája, s mindenkor

midőn kellett, mentő csolnaka volt a megsemmisülés és alásülyedés ellen.

De azt mondják, hogy a nemzetiségi eszme uralgó eszme most, s eszme ellen sokáig haszonnal küzdeni nem lehet.

Tudom, hogy minden eszmén alapszik. — Eszmék a föld souverainjei, s szeretem, hogy így Tan. Tudom, hogy igaz eszme, mely egyszer mozgásba jött, el nem fojtható, s azt mondom ismét: mentsen Isten az ily kísérlettől. De tudom más részről azt is, hogy az eszmék, mint a gombák közt — miket szintén igen szeretek, — nagyon sok a mérges; s tudom, hogy sok olyasmi van a világon, mi kellő módon, és kellő mértékben használva, a legjobb orvos ság, máskép pedig a legerősb mérég.

A morális világban, ép úgy, mint a physicaiban, az orvosság és mérég közt nincs más különbség, mit az arány, a mérték s főleg a használati mód. — Még a legközönségesebb ételt is méreggé változtathatja a torkosság. „Az étel csak az éhség orvossága“ mondta egy orvos.

Mert nem a szabadság és testvériség nevében dolgozott-e legirgalmatlanabban a francia guilotine? — Nem a szegény nép nevében, s az elnyomatottak érdekében prédikált-e S. Simon terített asztalánál éa haremjében? — Nem ily czélből iratott-e „Icaria“ s támadtatott meg alapjaiban civilisatióink? — És hogy messzire példáért ne menjek, mit a közelben is található, — nem a nemzetiségi zászló alatt történtek-e mi nálunk is a Kain és Abel-féle dolgok?

De én nem akarok izgatni, nem török pálczát senki felett, mert én Lamartineval azt hiszem, hogy vannak dolgok, miket az embernek megítélni nem kell, s melyek egyenesen Isten ítélőszéke elé emelkednek. — Én tehát itt bíró nem lehetek, és lenni sem akarok, de miután homomra nagyobb veszélyt nem látok, mint a mely ezen kérdés szerencsétlen megoldása által érhetné, köteles ségemnek tartom megmondani leplezetlenül, hogyan látom én azt?

Isten adta az emberi kebel égető vágyait, s ő tudhatja legjobban, hogy miért? Én senkinek keble szentségeit nem bántom. De azt már én is tudom, s tudnia kellene mindenkinek, ki jogigényeket formál, hogy az embernek, mint polgárnak, a magasb közös czélokat szem elől téveszteni nem szabad. Mert hogy az említettem magasztos francia író szavainál maradjak: „Isten törvé-

nyét feltalálni, a társadalommal öszhangzásba hozni, s az időt meg nem előzni: ez a bölcsesség; — az óhajtást létesítésnek is venni, s az ismeretlent tisztelni: ez a boldonság; — az akadályok és természet ellen elkeseredni, nemzedékeket tökéletlen institutiók romjaival szétzúzni, lassú átvezetés helyett: ez a bűn!

A nemzetiségi kérdésnek eddigi fejtegetése magyar és európai szempontból, melynél az élesben látó „a zsebbenmaradt dictio“ penészes szagát, és declamatori modorát észrevehette, a magyarok részére volt leírva, miután a kedvezőtlen időjárás miatt a maga helyén elmondható nem volt; s rövid „doce“-ja a lenne, hogy a ki magyar akar maradni, okvetlen és mindenek előtt szükséges, hogy ő maga legyen az, tehát e kitévelt: „magyar szempont“ semmi más kitéttel a világon fel ne cserélje, se ne ítéljen oly szempontból a nemzetiségek szóvivőiről, mint azt legközelebb „a fény és árny képek rajzolója“ tette, kinek eljárása a magyar szónokokra nézve is nélkülözvén az ily írói szabadság főkellékét, a részrehajlatlanságot, közönséges pasquillussá aljasodik ugyan, de nemzetiségi szempontból, — midőn például egy P. J.-ről azt mondja, „hogy legtávolabb áll népe szívéből“; s a bécsi B. V.-ről pedig „hogy ez a román messiás,“ — oly valami, mit hogy az ő hibájába ne essem, közelebből nem érintek.

Magyar ember, bár melyik politikai hitfelekezetekhez tartozék is, „sz. István koronájának országát“ sem a múzeum régiségi tárába nem lökheti, sem nyilvános nemzetiségi kotyavetyére nem bocsáthatja.

Az oly radicalismus, melylyel az ilyesmi megfér, oly radicalis cura a hazán, minő a halál „az élet’ nyavalyáján.“ Mintán a halál gyógyítja meg csak tulajdonkép minden nyavalyáját az élő lényeknek.

Ez öngyilkosság: (mert minálunk megöletésről szó sem lehet. Itt csak öngyilkosság képzelhető.)

Pedig ki önmagát megöli, ha ezt a legmagasabb szempontból cselekszi is, annyi legalább igaz, hogy önmagát semmisítette meg, még pedig örökre!

Lehet, hogy az öngyilkosságot egyesnél bizonyos körülmények kimentik, — mert népnél ez legalább is felesleges, miután

az oly nép, mely életre nem való, elpusztul úgyis, — de sem a morál, sem a józan ész nem fogják helyeselni soha.

Egy nemzetet, mint egyes embert, szinte mindentől meg lehet óvni ugyan, csak azon egytől nem, mibe önmaga szembe-hunyva rohan.

Ha tehát igaz, hogy a magyar nemzet soha sem volt oly veszélyben mint most, midőn nem csak szabadsága és függetlensége, mint eddig többször, de létele is megtámadtatva van, a fő veszély nem a minden fajú nép szívetől távol álló új tanokban, sem a nemzetiségi tanárok és az árnyékvilágból kicivilisáló doctorok tendenciájában, de szerintem leginkább önmagunk politikai kontárkodásában van.

Elbizakodás és elfogultság lenne az igaz részemről is félreismerni, vagy éppen ignorálni azon veszélyeket, melyek hazánk egére mint nehéz fellegek egy részről a Lajtha, más részről az Adriai tenger felől emelkednek, melyeknek egyikéről sem tudhatja senki, hogy jégzivatar lesz-e belőlük, vagy jótékony eső? De megvallom, hogy ha az északnyugotról jöhető veszélyekre nézve más garantíám nem lenne is, mind azon nemes hazatini verseny, melynek előbb a megyék, aztán az országgyűlés volt szín-és ktizd-tere, midőn közöttünk is nem két párt állott szemközt: „az alku-dozóké és forradalmároké — a mint jóakaróink elnevezték, — hanem csak a hazafiaknak két tábora küzdött egymás mellett; egyiknek az élén a ház bölcse állván jelszavával: „Légy óva-tos! Mindent a hazáért, csak magát a hazát ne!“ a másiknak pedig a már csak emlékében tisztelt nagy férfiú, ki-nek utolsó testamentumszerű szava az volt hozzánk: „Csak hát ran előre, mert a jövő a mienk!“ — Midőn tehát csak azt láttam, hogy itt mind: nagyja, apraja, a maga módja szerint, egyaránt szereti a hazát; hogy mind hősök, férfiak és hazafiak; s midőn végre egy idegen szemlélő könnyen azon gondolatra jöhe-tett volna, ha váljon nem csak azért villogtatjuk-e oly fennen kard-jainkat, hogy míg annak fokával csak illedelmesen és gyöngéden érintjük egymást, annak élével, — mit talán nagyon is élesre kö-szörült hazafias elkeseredésünk, — annál jobban megszabdal-hassuk közös ellenségünket; — akkor mondom azt hiszem: hogy csak egy kishitű és gyáva eshetik kétségbe az oly nemzet jövője felett, melynek védői ilyenek.

És azt gondolom, hogy ép oly kevésbé lehet okom nagyon aggódni azon más nemű veszélyek felett, melyek délnyugot felől fenyegethetnek; mert valamint a fentemlítettekre nézve bizom a nemzet hazafiságában és erélyében, ép úgy bizom másrésről a magyar nép ismeretes józan és gyakorlati észjárataiban, mely öt kalandor néppé válni nem engedte soha.

Hiszen magának a magyar népnek közmondása: hogy „csak az lehet gazda a maga házában, ki abba mást úrrá nem tesz hogy csak az erős, ki önmagára támaszkodik, mert másra támaszkodni mindig gyöngeség, következőleg csak is az oly nemzetnek lehet biztos jövője, ki igazságos ügyénél fogva Istenben és Isten után csak önmagában bízik. Nem idegen segély az, mire egy jóra való nemzetnek szüksége van, hanem az önbizalom, s azon hit, hogy sorsa csak önmagától függ; mert az oly nemzet, mely csak más által mentethetik meg, az által sem fog megmentetni.

Megvallom tehát, hogy e részről is csak akkor látnék okot aggódni, ha törvényes lobogónkat, mire írva van az „1848“ kezinkből kiejtenénk, s ez által másokat jogosítanánk fel, hogy azt írassák zászlójukra: „1849.“

Ép azért tehát, mert bár mennyit beszéljünk az alkotmányos garantiákról, utoljára sincs más biztosíték, mint a nemzet maga; mert minden nép-szabadságnak egyedüli biztos őre a nép szellemi nagykorúsága, és jellemi sziláid elhatározottsága, s az oly nép, mely jogai mellett férfiasan felszólalni gyáva, mely alkotmányos bástyái árnyában „óvakodás“ „mérséklet“ s más ily banális phrásisok leple alatt kényelmesen elvonja magát, vagy épen jogai, ősi szent öröksége felett alkudozni kész: már a szolgaságra megérett. Utoljára is nem szurony az, mi megsemmisít, hanem erkölcsi elsatnyulás; mert míg a hit áll, addig csak vértanúkat lehet csinálni, a história bizonyossága szerint pedig „egy vértanú százat csinál.“

Minthogy pedig azt tudom és látom, hogy a magyar nemzet szabadság és alkotmányosságban edzett nemzet, s valamint gyáva, úgy kalandor nép sem volt soha, s minthogy tudom és látom, hogy azon igen fontos helyén Európának, hova öt az isteni gondviselés, és honkereső őseinek vitézsége helyezé, erősen áll ugyan, mint a berozsdásodott szeg, melyen a német ellenséges politikának három századon át minden harpófogója kicsorbult; — de viszont

azt is látom, hogy fajra nézve egyedül, izoláltan és más fajoktól inclaváltan áll, mint „kis sziklasziget a nagy szláv és német tenger között“ s ha tehát a mágnes nem elég erős a középben, mely azt összetartja, okvetlen széthull, szétmálik minden, mert van mágnes mindenütt körös-körül; akkor úgy hiszem, hogy nem igen távol tapogatódzom az igazságtól, ha a nemzetiségi kérdést tekintem habár nem is Achilles sarkának, de legalább igen alkalmatlan fájó tyúkszemnek nemzeti génuszunk lábán, s nem ok nélkül volt ez az én hazafiul szívem tyúkszeme is, mely az időjárás szerint, időnkénti feljajdulásával megértette velem, hogy hol tulajdonkép a haj?

S valóban 20-ik october óta, azon sok visszás dolog közt, mi azóta történt, semmi sem szomorított el úgy, mint azon, előttem egészen érthetetlen könnyelműség, — mert más valami jobbnak a legjobb szándékkal sem nevezhetem, — melyet némely, — hála Istennek csak némely! — magukat tudósoknak képzelő hazámfiak ezen életkérdésünket hírlapi czikkeikben tárgyalták, s ez által oly reményeket bátorítottak fel, mire a felhatalmazást nem tudom hogy honnét vették? — valamint más részről azon kétségbeesett elszántság, melylyel sok más jóhiszemű hazánkfiak a politioai Dulcamarák által nyújtott s egyetlennek híresztelt desperáltabb orvosságát a despotnak hitt bajnál, — elnyelni készeknek mutatkoztak.

Ismétlem tehát, hogy önmagunkban látom a főveszélyt nemzetiségi tekintetben is, s azért szólottam erről legelsőbben.

És most már fordulok azon honfitársaimhoz, kik magokat nem magyaroknak lenni mondják, és külön nemzetiségi igényeiket formulázzák, jelesen pedig a „Turocz Sz.-Márton Emlékirat“ íróihoz.

Nem történetesen történik, hogy ezen szláv memorandumra felelek tüzetesen.

Igaz, Hlyen documentumaink nem hiányzanak 48 óta, és különösen 20-ik October óta választhatnék mást, de teszem azt, mert illy tárgyalásra legalkalmasb. Nem csak legtisztábban formuláz de tagadhatlanul legis több benne a logikai él. Határozott, világos és szabatos.

A zágrábi például, nem kelt szorososan Magyarország határain belül; a szebeni szinte kapcsolatos az erdélyi saját viszonyokkal,

s inkább egy méla havasi román dali a múlt szenvedésekről, mint okoskodás. A karloviczi pedig privilegialis térre helyezi magát, s nem tisztán észjogi és jogegyenlőségi nézetből indul ki. Alakja egészen olyan, mintha egy pontozott katonai napiparancs, s nem népgyűlés nyilatkozata lenne. Mintha táborban íratott volna, olly lőporszagú.

De a T. Sz.-Mártoni emlékirat már egészen tudós tanári mii. Definitívokból indul ki, s egyik kezével az örök igazságba, másikkal az isteni gondviselésbe ragaszkodik. Ez a tudós jogkövetelménye és a vallásos apostol dogmaticája. Öntudata azé, ki emberi jogaira és nemzeti históriájára hivatkozhatik, nem pedig azé, ki kardjára támaszkodik. Hite a vakbuzgóé, de követelése nem a fanaticusé.

Úgy látszik, hogy velük leginkább lehet szóba állani, s ha hangos beszédünk kártyavárait elfűjné is, semmi más komolyabb baj nem származhatik belőle.

Mint lovagias ellenfél tehát mindenekelőtt készséggel bevallom, hogy igen méltánylandó náluk az őszinteség és logikai következetesség.

Megmondják nyíltan mit akarnak, hogyan akarják, s mi a végcél? Az egész dialectica olyan, melynél nem kell ügyesen alkalmazott szavak és eszmék földalatti mináitól tartani.

A közönséges Charlatánok mindig kétségbevonhatlan igazságból indulnak ki, és csak észrevétlenül csúsztatják be a sophismát.

Ezen eljárás tiszta, mint azé, ki hite moralitásában hisz, pedig minden hit magában hordja tetteinek moralitását.

A tévedés itt csak az elméletben, az alapeszmében van, mint minden olly társadalmi teoriánál, melly csak az által válik vesélyessé, mert az államra vonatkozik.

Ez talán mind csak kis, magában ártatlan köde néhány felhevült szláv agynak, de mi ha terjed, ha idején el nem húzódik, iszonyú jégzivatarrá válhatik hazánk egén.

Midőn tehát kis csengetyűmet meghúzom, hogy a kis felleget eloszlassam, ne hidje senki azt a vészharang félreverésének.

Illy szempontból fogok tehát én hozzá szólni, s csakis így kérem azt tekintetni.

Természetes azonban, hogy abból, mit leányunknak inondók, menyemasszonyéknak is érteni kell.

Előadom legelsőbben kivonatban magának a szláv memorandumnak logikai menetét, mielőtt szólanék annak érvényéről.

A Memorandum írói mindenekelőtt nemzetiségi igényüknek, mint ez idő szerint saját elismerésüknél fogva is ideális és nem reális valaminek — alakot akarnak adni, mert alak adja meg minden dolognak valóságát“ — s ez nemzetiségi egyéniségük elismerése, és fajszeréni kikerekített teritorium.

Hogy pedig ez, a szoros állami egységgel öszve nem fér logicaileg, kezdetben mindjárt avval valják be, hogy históriai fejtegetésüket azon kezdik, miszerint a nyugoti szlávoknak akkor alakulóban lévő confoederatioja, a magyarok bejövetele által megzavartatott, s helyet engedett egy más confoederationak, mi Sz.-István alatt Hungária név alatt helyet foglalt, s mai napig is áll.

Ohajtásuk tehát az, „hogy ezen kezdés ne fajuljon el gyógyíthatván sebbé, mert kérdés, hogy jelenleg örvendetes vagy szomorú napoknak néz-e elébe hazánk? most — midőn a világ vezérszméje—a nemzetiségek kérdése, benne a maga megoldására vár.“

Már pedig — szerintök — nem csak az 1848-ki, de már az 1792. 1805. és 1832—6-ki törvények egyedül a magyar nemzetet ismerik mint politicai nemzetet, s azt mondják hogy ezen el nem ismerése a többinek, nem csak nemzeti, de egyszersmind az avval öszvekött polgári jogaik ellenisirányzott, s mivel a világ közvéleménye már e tárgyban kimondta ítéletét, hiszik és remélik, hogy a magyar országgyűlés ezen sérelmet és igazságtalanságot az örök igazság fenálló elvei szerint orvosolandja meg.

Kívánságuk pedig ez:

1-ör. Hogy nemzeti egyéniségük, — individualitásuk — elismertessék törvény és az inaugurale diploma által, mert

Felfogásuk szerint a nemzetek individumai az emberiségnek, mellyekben az bár különböző formákban, de ugyanazon végrendeltetés felé fejlődik.

Valamint a társas polgári életben, egyes polgárok individualitásának elismerése első feltétele a polgári jogegyenlőségnek, ép az áll a nemzetek között.

A múlt évtized centralisatioja nem ismervén el a nemzeti egyediségeket, a nemzeti jogegyenlőség helyett, sem adhatott mást, mint egyenlő jognélküliséget.

Mivel azomban minden, mi az anyagi világban létezik, csak bizonyos téren és időben létezhetik, ez oknál fogva.

2-or. Kell a teritorium, azaz: melly területen a nemzet, mint compact tömeg valóban létezik, tekintet nélkül az eddigi megyei felosztásra, alakíttassák át felső magyarországi szláv kerületté, s ott mint nemzet legyen elismerve és személyesítve. — Mert

Ezen kívánalmukat visszautasíthatlanná teszi a nemzeti jogegyenlőség lényege, minthogy egy nemzet nem eszményi lény, de tetteles valóság.

„A nélkül is csak azon négy holt kerület helyébe, élő — nyelv és nemzetiség által, — s így az isteni gondviselés és természet által alakított háboríthatlan határvonalok léptetnének.“

Igaz — mondják — van közöttük magyar is, de ezek vagy az ő elkorcsosult fiaik „s ezen elfajultakat tévedéseik beismerése visszavezetendő a nemzet és a nép ölébe, melytől elszármaztak, s miket a magyarok sem sajnálhatnak, mert hitehagyottak, vagy ha vannak egyes más nemzetbeliek is, ezek különálló jogokat a maguk részére nem követelhetnek.“

Tiltakoznak azomban egyszersmind, mintha az illy kerület a történeti jogok, és positiv törvények által szentesített hazai integritása ellen lenne irányozva.

Sz. István adta már fíjának a jó tanácsot „minden népek szokásait tisztelni.“ Azóta pedig a fajok nemzetekké értek, mi sem az ő hibájuk sem érdemük, „de kifolyása azon haladásnak, melly isten törvényeiből eredvén, útjában emberi törvények által fel nem tartóztathatik, sem vissza nem utasíthatatik.“

„Ezen haladást el nem ismerni annyit jelentene, mint egyes nemzetek életében, valamint egyes államok fejlődésében is nem ismerni el a hatalmasan nyilvánuló isteni gondviselést.

„Nekünk nem elég — mondják — hogy az országgyűlés czikkelyeiben álljon a regnum indivisibile, et propriam

h a b e n s c o n s t i t u t i o n e m. Mi azt akarjuk, hogy ezen egység magából az előhaladó élet szükségéből kifejtett természetes és egyszersmind erkölcsi alapra fektetve legyen.“

3. Az egyenlőség elvéből, mint mértékből folyik, hogy a nemzeti jogok ezen mérték szerint szabályoztassanak olly hazában, melly a benne tetteleg meglévő nemzeteknek egyetértéséből és öszhangzásából eredeti egy egészet képezni hivatva van. — Tehát.

a. Az ő nyelvük legyen csak hivatalos polgári, egyházi, nevelési s a t. mert a nemzeti nyelv a nemzeti szellem valóságos kifejezése és a mivelődés egyetlen emeltyűje. — Miből folyik:

Hogy legyen egy szláv felyebbviteli s egyelőre legalább egy váltótörvényszék szláv hivatalos nyelvvel. A semmisítő törvény széknél és a közigazgatási országos legfelsőbb hatóságoknál számszerint nem csak a nyelvetértő, de a szláv érdekeket véd en i képes férfiak is.

(Tehát a capacitásnak egy egészen új neme. Képesség, érdem és hazafiság már nem elég. Minő censurát teendének le ezen szláv érdeket védő hivatalnok urak? Kíváncsi vagyok megtudni, miután a M. ezt nem mondja. — Engedelmet ezen kis megjegyzésért, mi akaratomon kívül közbecsúszott tollamból).

b. „A diplomaticus nyelv a különböző ajkú nemzetek közt, a kölcsönös megérthetés eszköze lévén, ezen definitio körvonalozza a határt. Ott hol nemzeti nyelvet nem képez, nemzeti nyelvjogait magának nem követelheti. Az ő joga és tere csak ott kezdődik, hol a nemzetié megszűnt. Tehát más ajkú megyék levele zéseinél, országos hatóságoknál és közös országgyűlésen, — „ki nem zárván ebből más nyelvek használatát sem.“ —

Elismerik egyébiránt kellő határok közt a magyar nyelv diplomatáját, nem mintha felsőbbségét elismernék — „mit öntudatuk nem tehet“ — „de hogy testvércégüket mutassák meg az önfeláldozás azon neme által, mi öngyilkosság nélkül lehetséges.“

c) A magyar nyelvről szóló törvények, positiv törvény által eltörleendőek. Ők a magyaroktól tanulták a nemzet és nyelvközi ragaszkodást. — Nyelvük olly szorosán öszvefügg szabadságérzetükkel és hazafiságukkal, hogy azt csak ezekkel együtt elnyomni vagy emelni lehet.

d. Az országgyűlésen hiteles törvényszöveg nyelvükön is készítenődő el.

e. A szláv ifjúság részére jogi-academia valahol; a pesti egyetemnél szláv tanszék országos költségén.

f. Szabad nemzeti társulat és associatio.

g. Más nemzetiségi elembe elszigetelt szlávoknak, és viszont az övékben másoknak, a polgári öngazgatás elvénél fogva szabad nyelvhasználat és nemzetiségi kifejlés. — Nyelvüket senkire sem erőszakolják s azt kívánják csak, hogy ők természeti jogukból ki ne szoríttassanak.

h. A felső táblánál aránylagos képviseltetés. — Végre

4-er. Solidaritásukat nyilvánítják a többi magyar-honi nemzetekkel: liorvát, szerb, orosz és románokkal a nemzetiségi jogokért, melyei a magyarok tetteleg bírnak; egyik mindnyájukért, és mindnyájan egyikért jótállani és küzdeni akarván, melyre a magyar nemzet elnyomása által kényszerítve érzik magukat

Tehát ez, — s csakis ez, mit kívannak!

Mert:

„Nemzeti individualitás, kerület és nyelv nélkül, számukra nincsen szabadság, nincs jogegyenlőség.“

És ebből — vagy mint ők mondják - „ennek árából levonni és lealkudni mit sem lehet, mint a hajdani Sybilla könyveiből. És végre hozzá teszik: — „hogy a nemzetek és államok váltságos perezeiben elmulasztott alkalom soha sem tér vissza.“ — (Miből aztán nem lehet tisztán érteni, hogy a mi, vagy pedig csak saját okulá sokra mondják-e? hogy t. i. nekünk nem lesz-e többé Ikal munk adósságunkat lefizetni, vagy nekik azt követelni?)

Korunk, a börsei speculáusok és számítók szabadalmazott kora, szereti az alkudozást s kiegyenlítést. Országgyűlésünkön — melynek Bolond Miska kocsmárossá szerint szinte szabott ára volt a 48. — az első szó, mit a tudósok chorussától hallottam, az „Oppurtunitás“ volt. De itt úgy látszik hogy Hurban et Comp. urak szellemi portékájuknak, mit anyagisággal akarnak becserélni, sybil-lai szabott ára van.

Eszélyes dolog tehát, hogy mielőtt könyvedén megadnék a követelt tulontuli árt, egy kissé megvizsgálni közelebről a dol-

got magát, Im váljon oly jó-e az valóban, minő drága? — Mit t. i. csak Magyarország állam egységének árával lehetne megfizetni. Ondicséret nem mindég az érdem jele, főleg az ujdon újsütetű szellemi áruknál nem, mikről a világ eddig sem nem hallott, sem nem látott, sem nem kóstolt.

Van benne minden, mi azt kelendővé és kapóssá teheti némelyeknél, az igaz, de van egyszersmind minden, mit az utópisták és a felforgató politikai pártfelekezetek használni szoktak: tudományos definitió és históriai kimutatás, természeti jog és polgári jogegyenlőség, isteni gondviselés és örök igazság.

„Szó, szó, szó! kappanyokat sem lehetne jobban hízlalni!“ — kiáltott fél Hamlet. — „De hol hát az igazság?“ — kérdezte Pilátus.

Tudom, hogy ezen scepticus urak közül egyik sem politikai tekintély, kikre hivatkozni lehetne, de látom hogy utoljára is csak egy szó marad itt is az egészből: a nemzetiség, s azt nem tudom, mert példát nem látok reá a históriában, hogy egy szóval, mint például a communisimissal, nem csak ingyen zsiros falatokat, de pláne egész kis országokat lehetett volna megszerezni. Ez már olcsóbb lenne Svatoplug mesés fejtér lovánál is.

De a szó eszmét fejez ki, és az eszme mindenható még az anyagi világban is.

Ez vallása korunknak, s a vallás apostolai válhatnak martýrokká, de „semen ecclesiae est sanguis martyrum.“

Mind igaz.

De hiszen nem is akarunk mi elnyomni s annál kevésbé Martýrologiát készíteni. Mi egyszerűen csak devalválni akarjuk a dolgot a maga értékére; megakarjuk mutatni csak az új politikai lárva másik oldalát is, hol a már ina nem dallamos versekben, hanem tudós doctrinákban beszélő mythologiai syrenek helyett, aligha vagy egy torzomorz pisze alakot éjszakról, vagy egy pápaszemes doctori kalapot éjszaknyugatról nem találánk, kiket aztán „reactionariusoknak“ tisztelünk meg miveit európai nyelvén, mert jól magyarul valami gonoszabb lenne a nevük.

Megvallom tehát részemről, hogy a nemzetiségitan, úgy mint az ma felállítatik és formuláztatik, előttem több mint gyanús. Akár tekintsem t. i. azt a legközelebbi magyar szempontból, akár pedig a legmagasabból mint ember, jelesen mint keresztény ember, inkább a visszahatás, mint a haladás eszközének látszatik lenni.

De én mégsem gyanúsítom. A gyanúsítás ha nemtelen fegyver nem lenne is, logica ellenében ki nem elégítő.

A népeknek is mint egyes embereknek, meg van ifjú eszményi koruk. Vágynak létesíteni azt, mit szeretnek, mi lelkesíti Hosszas tapasztalás győzi meg csak a nagy közritil, mi az eszmény és valóság közt van, miután t. i. sokáig az emberi gyöngeségeinket felhasználó reakciónak szolgáltak csak.

Mindenek előtt felelek tehát okokkal a Memorandum egygyes főbb tételeire, s aztán a Memorandumra magára, mint logikai egészre.

A t. sz. Mártoni emlékirát históriáját azon kezdi, hogy Magyarország Sz. Tstván alatt már a külön nemzetiségek conföderatiója volt, mi csak az akkor alakulóban lévő nyugoti szláv conióederatió helyébe lépett.

A mi tehát, saját elismerésük szerint is, akkor sem volt, mert historiailag ki nem mutatható, de a mi talán lehetett volna, mert elméletileg képzelhető, abból indulnak ki: „Nyugoti szláv confocdratióból.”

Ezen épül aztán a „Hungária“ név alatti Confoederatió Sz. István alatt, tehát egészen más valami, mit mi eddig hittünk és vallottunk, midőn a magyar állami egységet más szavakkal így szoktuk kitenni.- „Szent István koronájának országa.“

Magyarország tehát szerintők soha sem is volt, hanem volt egy deák ország, melynek kapcsa volt a latinnyelv, mint az állami nyelv; miután közös nyelv nélkül ország, még frigsült is, nem lehet.

Ezen latinnyelv természetesen semleges nyelv levéli, megfért mellette a teljes nemzeti jogegyenlőség nyelv tekintetében is; s így, a memorandum kiudulási pontja szerint a magyarnyelvnek újbóli behozatalát és nem restitutióját tárgyaló törvények: az 1761: 16. és 1792: 7-től kezdve, egészen le az 1848 5-ik t. ez.

3-ik §-aig mind jogsérelmek voltak ellene. Ez nem a szükséges haladáson épült újítás volt, és annál kevésbbé visszaállítása a régi jognak, hanem csak vastag jogtiprás, önkény és elnyomás.

Szinte azt mondhatná az ember, hogy Széchényink hires mondatát commentálják: „Magyarország nem volt, csak lesz“ az az: hogy lenne ha hagynánk.

Hogy aztán az talán nagyon is kicsiny találna lenni, t. i.

„Debreczen egy kikerekített Hortobágygyal“ arról, ők nem tehetnek.

A história talán fogva ruganyos valami, mint a gutta perchal és nyúlós sok ember szájában, mint a megromlott bor.

Mondhatják tehát a Memorandum írói is, hogy Magyarország latinország volt, s hogy „Hungária“ nem a „magyar haza“ szónak latin fordítása, de ép ellenkezően a „Magyarország“ kitétel veszedelmes újítása az eredeti Hungária szónak.

Tehát itt is a magyar nemzet az egyenjogúság terén áll egészen a többiekkel, s ép úgy átváltoztatta nevét a kor kívánalmái szerint „Hungar“-ból „magyaréra, mint például a „tót“, „szlávra“, „a ráczt“, „szerb“ re, és az „oláh“, „román“-rá.

S ezért még nem is gyanúsíthatja senki, mint a többit; mert míg a „szerb“ név, Szerviára, a szláv“ név a nagy szláv tengerre, s „a román“ a román fajra emlékeztet, a „magyar“ név olyan, melynek itt sem gyökere sem rokona. Ő tehát legszegényebb, mert „a szegénynek rokonai is meghaltak“ mondja a példabeszéd.

És ez szerintök nem a levegőből kapott probléma, mert ott állanak első királyunknak magának szavai fijához Corpus jurisunkban: „Regnum unius Lingauer imbecille et fragile est.“

Ezen híressé lett mysteriosus mondatát sz. Istvánnak, sokan akarták már kimagyarázni a „divide et impera“ kényúri, mások ismét a kor tudatlansága által menthető korlátolt statustani nézetből, úgy hiszem, hogy tévednek ezek ép úgy, mint a kikonfoederatiójuk argumentumát látják abban.

Én egyik legmélyebb statusmaximáját látom benne egy hódító nemzet bölcs fejedelmének, ki érdek kímélés és kibéktetés által akarta megerősíteni és biztosítani azt, mit fegyver szerzett, miután hódítás a középkori államok keletkezésének módja kivétel nélkül Európában.

A régi eljárás volt: megsemmisíteni azt mit meghódítottak. Sz. István, mint első keresztény magyar fejedelem, kiakarta ez által mintegy békíteni sorsukkal azokat, kiknek meghajolni kellett a természet leghajthatlanabb törvénye: az erősb joga előtt.

Nem merem ugyan határozottan állítani, hogy ezen nézetem a helyes nézet-e? — de ha a magyar törvényhozás későbbi gyakorlatát is tekintem, a sok kedvező törvényt a hospesekről, és talán a túllontuli lovagias magyar nézetet a vendégszeretetről, mely

azt az erdélyi fejedelmek: Bocskay, Bethlen Gábor, a Bátoryak és Rákóczyak, kik alatt folytonosan közigazgatási nyelv maradt.

2-ik József halála után pedig „mindenütt magyar élet, de szilaj élet kezdődött.“ Öltözet és nyelv magyar lett, s ezen korszakról jegyeztetett fel: „In tolerabiles forent hungari, si quantus est primus impetus, tanta vis et perseverantia főrét.“

Íá ezen csípős megjegyzés, mint „magyar szalmatűz,“ még talán ma is igaz, de szintolly igaz, hogy a 2-ik József idejében megindult, s azóta gyakran ismételt törekvés a magyarnyelv körül csak visszahatás, tehát csak restitutioja volt a magyarnyelvnek.

A nemzetiséget pártolók általában szeretnek a múltra, a törtóriai öntudatra hivatkozni, s mivel a múlt statustani tekintetben is tiszteletre méltó momentum, erősségnek látszik, s talán az is, de ki nem elégítő magában.

Múlt ellen múltak, törtória ellen törtóriával küzdenek. A nemzetiség saját fegyverét ellene fordítják.

S úgy látszik, sikeresen is.

Mert igaz ugyan, hogy semmi múltat megsemmisíteni, sem büntetlenül megvetni nem lehet. Ezt nép ép' olly kevéssé teheti, mint egyes kényur. A múlt körén kívül esik minden zsmarnokságnak. De hol találhatjuk fel a demarcationalis vonalí?

A múltban alapuló jog szentesíti sok tekintetben a birtokot. Ez az egyik védbástya a communismus és az állam mindenhatósága ellen. De ha csak mindig tovább megyünk vissza a múltba, utoljára bebarangolunk a mesék országába.

Így végre eljutunk az első sziklaüregékig Hobbessal, vagy a paradicsomi filosofiáig F i l m e r r e l. Ezen az utón utoljára olly következtetésekre jutunk nemzetiségi tekintetben is, mint ezen angol író a jus publicum theoriájában, hogy t. i. Ádám mint az egész földnek egyetlen legitimura legelsődbben a trónörököst, aztán a hercegeket, grófokat s a t. nemzette, még utoljára a parasztokra került a sor.

Az „ultima occupatio“ szinte mindenütt, az első békés letelepedés alig valahol kimutatható törtónelmileg.

Fegyveres foglalást látunk mindenütt, s jelenünk egész keresztény civilisatioja ezen sarkallik.

A magyar nemzet joga hódításon alapszik,

tehát az erősbnek jogán, mi magában minden erkölcsi súly nélküli, sőt ennek egyenes ellentéte, — mondják.

S ez igaz. De hogy ezen patheticus okoskodásból mi sem következik, azt a turóczi memorandum írói is tudták bizonyosan, s azért nem ezen az elkoptatott úton, de a céljukra alkalmasnak látszó confoederatioján indultak meg.

Nincs ugyanis Európában politicai nemzet, mellynek joga e forrásból ne származnék, s bár minden jobb ember gyűlöli az erősb jogát, mint minden erőszakot, — ha ezen alapot megrenditeuők, egész jogállásunk öszveroskadna, s europa rompusztává, egy kietlen chaosszá változnék.

A római civilisatio, mi szinte hódításon alapult, elhalt, Elhalt erkölcsi elsatnyulásban inkább, mint a barbár szekerczék csa pasai alatt. A karddal felszántott és vérrel trágyázott földből egy új, már aker észte ny civilisatio emelkedett fel a kereszt jelvénye alatt.

Ha ezen alappal meg nem elégszünk, akkor ép oly kevésé van angol, francia és germán jog, mint magyar. Ezen a talapon ép oly erőssen állunk mi is, mint bármelleyik nemzete Európának.

S ha mégis tetszenék valakinek a história ezen igen sikamlós terén kesztyűt dobni oda a miveit Európának? Ám tessék? — Én e téren nem követem. Vannak ellenvetések, mellyek nem tétethetnek, s ha tétettek, bizonyára nem kell megczáfoltatniok. Különösségük sérthetlenné teszi azokat. És már túllép a politica határain s az érzelgőségbe mén át. Ez oly jurisper lenne, mellynél a bíróság minden nép juspublicuma szerint, csak isten d o l g a .

Hol hát a határ, mellyen túl a hiba kezdődik?

Én azt hiszem, hogy ha történelmileg kimutatható valamelylyik faj, mint nemzet öntudata, ez elég; s hol illy faj létezik ma is, minek próbája ismét élő öntudata, nemzetiségi jogosultságát elvitatni nem akarom

Ez úgy hiszem, nem csak helyes és méltányos eljárás, de elég is a kölcsönös jogosultság biztosítására.

Természetesen felmarad aztán ezen jogosultság érvényesítésének lehetősége és módja, miről szóllani, e röpiratomnak célja is.

Ennyit az emlékirat történelmi fejtegetésére, miből annyi

mindenesetre kitűnik, hogy a hol a rendszer nem a valódi históriához alkalmazkodik, hanem a históriát kell a rendszerhez alkalmazni, ott, — mint egy történelmi bűvár megjegyzi, — a história is és a rendszer is alaptalan.

Azt mondja továbbá a memorandum: „hogy a magyar nyelvről szóló törvények nem csak nemzeti, de polgári jogaik ellen is irányzottak voltak.“

A bebizonyítással azonban adós maradt; s mivel ez sokkal bajosabb is, mint az ellenkezőnek felállítása, megkísértem tehát én a dolog könnyebb végét.

Tény, hogy többszörös erőlködés után a magyar törvényhozásnak sikerült végre a latin nyelv uralmát egészen kiküszöbölni, de hogy ezen latin nyelv valamelyik magyarhoni nemzetiségnek nemzeti nyelve lett volna, s így élő nemzeti nyelven történt volna ez által jogsérelem, azt még senki sem állította.

Hogyan sérthette tehát a nem latin nemzetiségek nemzeti ségi jogát? bajos felfogni.

Hogy pedig ez által polgári jogaik is sérülést szenvedtek volna? — ezt még bajosabb.

Törvénykönyvünkkel egyik, és históriánkkal másik kezemben, határozottan tagadom, hogy a magyarfaj bármikor, és bármi néven, felsőbbiséget gyakorolt volna a többiek felett; s mivel ezt tudom és állítani merem, el is vetek minden olly követelést, melly ezzel ellenkezik.

S törvényeink alatt nem csak a 48-ki törvényeinket értem, melyekről minden iskolás gyermek tudja, hogy faj, osztály, (s kevés kivétellel) vallási jogegyenlőségen alapulnak, hanem értem régibb aristocratiai törvényeinket is, melyek ugyan természetük-nél fogva polgári osztályokon alapultak, de a fajkülönbséget soha sem ismerték. A nemes szabad volt, bár magyar volt vagy nem, s a paraszt sok tekintetben szolga és elnyomatott, tartozott legyen bármelyik fajhoz. A románok kedélyes szívömlengései tehát a román páriákról, és más effélékről, ily értelemben veendőek. Igaz panaszaik lehetnek az osztálynak, de a legigaztalanabbak minden szemrehányásai a fajnak.

Törvényeinkben osztályról s nem fajról volt szó mindig.

És ép innét nem az, mit a memorandum állít, de ép annak

ellenkezője következik: egyik legerősb érv a nemzetiségi törekvés ellen, mely midőn az osztály helyébe a fajtöbbség szerinti uralmat emelné, a leggyűlöletesebb rendszer — a k a s z t - r e n d s z e r felé hajlik, mert tudjuk a históriából, hogy kasztáknál mindig faj volt az alap. Tehát a magyart, mely mint faj, egyenlő volt, és akart lenni mindig a többiekkel, mely tehát a kaszták nemeséget még aristocratiájában sem ismerte: tenné elnyomottá és idegenné mindenütt, hol számszerinti kisebbségben van, midőn fajtöbbség szerinti uralmat akar ott, hol szabadelmű democraticus törvényeink csak emberi és polgári jogegyenlőséget ismernek; s számúzná magyar hazájából a magyart Szerbiába, Romániába stb.

De „a világ közvéleménye kimondotta már Ítéletét“, felettünk mondják odébb.

Restat probandum Domine Birizdo!

Hányszor mondták ugyan ezt már rólunk a német sógorok: főleg az augsburgi sógorasszony! De mi csak hagytuk, hogy mullassák magukat hirgyártó jó szomszédaink és semmi nagyobb hánem ért hála Istennek ezen keleti indolentiánk mellett is, ha pedig olykor elvéte, megszólaltunk mi is, rendén volt minden ismét.

D e á k F. néhány bizalmas s nyílt szóval felelt duzzogó horvátainknak, egy beszédet tartott a képviselőházban, melyben formulázta sérelmeinket, s elnémult minden ajk; continuere omnes a „nefandus dolor“ja felett egy bántalmazott, de túrnitudo nemzetnek.

És olvasták-e a memorandum írói, mit diskuráltak azóta a legnagyobb angol, francia és olasz lapok? — Olvassák el figyelemmel és alkalmazzák a tanúságot magukra.

Én épen az ellenkezőt hiszem, hogy t. i. az a baj, miszerint nagyon is keveset tud még rólunk a világ közvéleménye, hogy ítéletét kimondhatná, mi hiszem igazságos lesz itt is.

De erről alább fogok még szólni. Átmegyek tehát az utolsó tételre, mire „per excepta“ felelni akarok: a szláv kerületre.

„Alakíttassák egy felső-magyarországi szláv kerület, sőt a szláv nemzet legyen elismerve és személyesítve. Léptessenek életbe tehát az isteni

gondviselés és természet által alakított háborítatlan határvonalok.

Az isteni gondviselés rovására igen sokat állítottak és követeltek már a világon. Miért ne tehát egy szláv kerületet is? S természeti határoknak nevezettek már egyebütt is azok, melyek még jobban megbolygatnák az államok „holt határait“, mint a szláv kerület a magyar régi négy kerületet.

Itt is tehát semmi rendkívüli, semmi, mi teljesíthető nem lenne, nincs a szláv urak agyában.

Csak annyi látszik belőle, hogy nem csak III-dik Napóleon röpirat-gyártói, nem csak az európai új mappák készítői, de szláv papjaink és tanáraink is értenek a kikerekítéshez, mit „visszatartatlanná tesz a jogegyenlőség lényege, mert egy nemzet nem eszményi lény, de — saját szavaik szerint — tetteges valami“, — minek hát szükségkép kell is valami.

És ezen valami, mint geographiai terület magában foglalná: Trencsin, Árva, Turóc, Zólyom, Liptó, Szepes és Sáros mint tisztán tót megyéket, és kikerekítené a magáét; még Poson, Nyitra, Bars, Hont, Nógrád, Gömör, Torna, Abauj és Zemplén megyékből — csak!

Hogy „kikerekítés“ volt egyik szépítő szava az „alla grosso“ rablásnak mindig, ez történelmi tény. De lehet, hogy nem minden elfoglalás rablás.

Itt csak a szempont határoz, melyből vesszük. „A forradalmi tüzhelyek eldarabolását“, „az arrondírozást“, a „communismust“ és a „nemzetiségi kerületet“, egyik rablásnak, a másik természetes és társadalmi szükségnek veheti, a szerint t. i. mint ő kapna, vagy vesztene általa.

A morálnak nagyobb viszonylatban ép azon ereje van, mint kicsinyben. Ez az erkölcsi világ számtana, melynek szabályai ugyan azok, ha egyes számok vagy milliomok a factorok. Mi bűn egyesnél, az marad ha százezren követték is el. S mégis az emberek hajlandók jognak tekinteni azt, mit egy nemzet, mint nagy tömeg tesz, és követel, mi jogsértés és véték egyesnél.

Felöltők hiányai a köznézetnek e tekintetben:

Annyira haladtunk már a jog fogalmaiban, hogy egyeseket nem mer már nem csak tenni, de követelni és eltagadni sem.

„Egyesnek van lélekismerete, csoportnak soha.“ Tömegnél érdek, a bíró és végrehajtó, a logika és morál..

Ez tehát a t.-sz.-mártoni iskolában is nem más, mint az ismeretes francia publicisták tanainak szerény másolata.

Aztán Európában kevés nemzetiség van, mely csak egy államhoz tartoznék, s a helyzet olyan, hogy új népvándorlás nélkül az egyesülés nem képzelhető; minthogy pedig a házakot nem oly könnyű vándoroltatni mint az eszméket, nyugton alszanak a nemzetiségi törekvésektől a civilisált hausherrek mindenütt.

A helyzet nállunk is körülbelül ugyanaz. Hungária ugyan igen gazdag bányája a mindenféle nemzetiségeknek, „de itt is az érczek igen ritkán találhatók tisztán.“

Ezt a-felvidéki bányászok is tudják, s azért tiltakoznak is, mintha az, mit ők akarnak, a haza integritása ellen lenne irányozva; és tiltakoznak jó előre azok ellen is, kik a feldarabolás ellen tiltakozhatnának; mert az ilyenek vagy saját renegátjaik, csak hitehagyottak, kiket figyelembe venni nekünk sem érdemes; vagy csak szélysészortan levő egyes más nemzetbeliek, kik ellenükben azt nem reclamálhatják, mit csak ő nekik lehet a magyar állam ellenében reclamálni.

Mert Magyarország a haladás elveinél fogva nem lehet ugyan „regnum indivisibile“, de a szláv kerület regnum indivisibile kell hogy legyen in regno divisibili.

Elismerik egyébiránt a magyar nyelv diplomatiáját kellő határok közt, mert meg akarják mutatni, hogy „jó testvérek önfeláldozás mellett is.“

Köszönjük ezt is igen szépen! Van a lekötelezésnek oly neme is, midőn megköszönnünk kell azt, mit a mienkből meghagynak.

De persze ők öngyilkosság bline nélkül többet nem tehetnek.

Kiki csak annyit vesz el — akarom mondani — annyit ad a szegény hazának, a mennyit lehet. Ez természetes.

De félre a játszisággal, a könnyű fegyverekkel, s komolyan a komoly urakkal, és komoly dologról. Az előőrsi csatárláncz puskaropogása engedjen helyet a két ütköző logika ágyúinak, melyek közül nem tudom melyik, de egyik mindenesetre „a platzon marad.“

Mert csak egy hajthatatlan örök logica van.

Minden logikai okoskodás pedig három részből áll; s fősabálya a régi tanrendszer nyelven; — mit nem a professor urak, de csak a gyöngébbek végett említek, — milyen a maior és minor, olyannak kell lenni a conclusionak, s innét fejlesztve a consequentiának is.

A nemzetiségi igény logikai menete p. o. ez:

A szláv, mint egyik öntudatos egyénisége az emberiségnek, nemzet, mint a magyar;

Már pedig minden nemzet, a nemzeti jogegyenlőség alapján egyenjogú;

tehát: egyéniségének elismerése, és ennek realitása, nemzeti testi alakulhatása: szláv kerület. q. e. d.

Mire aztán én a feleletet így tanultam meg, ugyancsak szláv professoromtól:

Distinguo maioreni, nego minorem, ruit ergo consequentia.—

Az az:

A nemzetek individumái ugyan az emberiségnek, de morális individumai is az államnak, mert az emberiség ez idő szerint államokba van felosztva, s csak is így reális lények, miután az ellenfél is nemzetiségét a szláv idealitásból ki akarja emelni.

Mínthogy pedig a külön nemzetiségeknek egy egységes államban, minő Magyarország, csak is annyi jogigényeik lehetnek, mint minden egyes testületnek az állam ellenében; s mínthogy a magyar államegységénél fogva csak egy terület és politikai nemzet lehet.

Tehát nemzetiség csak ily értelemben lehet, külön teritorium pedig sem így, sem úgy.

A szláv faj p. o. lehet Magyarországon külön faj, vegy ha úgy tetszik, külön nemzetiség; de Magyarországon a nemzetiségi jogegyenlőség csak úgy illetheti meg, mint külön fajt, vagy más néven nemzetiséget.

Itt tehát tulajdonkép a „faj“ és „nemzet“ közti szó értelmében fordul meg minden, és ügyes szójátékon épült logikai vár az egész.

Mínthogy a világon semmi sem állandó, változhatik a név is. Lehet tehát a fajt nemzetiségnek nevezni, s egyes faj is átváltoz-

tathatja nevét, de a névváltoztatás egy törvényhozásnál sem lehet jogforrás s legkevésbé a népek jus publicumában.

Az emberek szeretik a bezukrozó szavakat, mert nem szeretik mindig a dolgokat meztelen nevükön megnevezni. Ez ízlés dolga, vagy aesteticai műtét lehet, s nekem kifogásom nincs ellene. De az aranyozás maga bár vonzóbbá, kedvesbbé teheti a tárgyat, de nem változtatja át azt. A tárgy ugyan az marad, csak ruhája lesz más. Nem lesz erősb, szellemi vagy erkölcsi tekintetben, sem magasb. Okos ember pedig, ha már okoskodik, — mert meg van mondva, hogy „dormital“-is biz az néha Homernalis, — a dolgot magát nézi mindig, s nem külfénymázát.

De ereszkedjünk, — ha úgy tetszik, — egy kissé mélyebben a dologba, mint a név maga.

Első tekintetre felötlő, hogy a nemzetiségi igény új elmélet vagy ha tetszik, új politikai vallása korunknak. Ezt az emlékirat is elismeri, midőn képzeményi dolognak nevezi, mi reális valóság nélkül az államban semmi.

Úgy hiszem, hogy ezen nézetből, mint biztos alapból, indulhatunk ki, mert azt jelenlegi értelmében, nem csak valósítva nem látjuk sehhol, de tudtommal ily törekvésről a história sem tanúskodik sehhol.

Az ige testé, az eszme intézményé akar válni természeténél fogva. — A lélek csak testben lakhatik anyagi világunkban.

Az 1848 és 49-ki események sem voltak talán egyebek, mint azon véres kéz, mely arra a testet akkor mindjárt ráhúzni erőszakolta.

Első fellépése tehát nem volt sem igen ajánló, sem igen szerencsés. De azt hiszem, hogy arról maga az eszme nem tehet.

Megmondtam már, hogy én nem gyanúsítom. E térre tehát nem ereszkedem.

Egyébiránt is istentelen eljárásnak sem adatott, hogy az eszme tisztaságát beszenyezze. Gaz és bűnös eszköz soha sem segít ugyan célhoz, de meg nem semmisítheti azt, azért mert az örültség ahhoz is folyamodott.

Krisztus vallásának is volt bertalani éje, dragonádja, és eperjesi mészárszéke. De azért mégis a szeretet és türelem vallása maradt.

Ellenkezőt feltéve, mi lenne a polgári szabadságból is, miután egy molochnak sem áldoztatott fel annyi ember, mint annak. Egy zsarnok sem gyilkolt annyit, mint azok, kik a szabadság apostolainak mondták magokat — Machiavell után már sok ember hitte, hogy a fegyvertelen próféta mindig megbukik.

Undorral fordulunk el ugyan mindentől, mi vértől gőzöl, de a vér mindig csak az embereket, nem az ügyet szennyezi be állandóan, bár diadalát mindig nehezíti.

Kimentem tehát a bűn öntudatától inkább, mint gyanusítom, midőn azt mondom, hogy ez is mint új elmélet oly tekintet alá esik¹, mint minden más elmélet, mit az államban létesíteni akartak.

Nincs száma a társadalmi tbeoriáknak, melyek az állam rovására emelkedtek, de gyakorlati eredménye igen kevésnek volt, s oly alakban és oly módon, mint kezdetben hirdettetett, talán egynek sem.

És az ily elmélet míg át nem lépi határát, s mint "törekvés az igazság után saját fegyverével, a meggyőződéssel küzd, ha mindig nem is hasznos, de ártatlan elmejáték mindig.

Világunkban minden jó kapcsolatos bizonyos rosszal, mert jó és rossz kölcsönösen feltételezik egymást. A természetes állapot nélküli az élet kellemeit, miveltség a természet egyszerűségét. De álmodhatunk magunknak oly világot, hol a rossz egészen elenyészik a jó pedig csak más jóval ölelkezik. Gondolhatunk magunknak egy utópiát, mi figyelem nélkül hagyja azjemberi természet némely mellőzhetlen kellekeit, az államnak némely szükséges feltételeit. Az utópia ártatlan valami, míg könyvben, vagy néhány érzelő agyban él.

A bűn csak ott kezdődik, midőn az ily testetlen elmejátékokat erőszakosan létesíteni akarjuk. Egy convent és egy Bach, ha állami theoriáik segédeül bakókat és börtönöröket, ha meggyőző okok helyett szuronyokat és lánczokat használnak; — az oly népboldogító próféták, kik kaszák és kanócok kíséretében jelennek meg, az emberiségnek nem jötevői, hanem pusztító fanaticussai.

De az elmélettől magától, úgy hiszem, nincs mit tartani, s üldözése a zsarnokságnak leggyűlöltebb neme, t. i. a szellemé.

Hogy ezt mégis sokan tenni hajlandók, oka az, mert az elméleteknek oly befolyást tulajdonítanak az intézményekre, mi-

vel a tapasztalás szerint nem bírtak soha. Mivel tehát félnek tőle ok nélkül.

Egy állam sem tisztán elméleti vizsgálódás gyermeke. Az csak hely és időbeli bizonyos viszonyok- és szükségek eredménye mindig.

A metapbysicai speculációknak a politikában, mihelyt gyakorlati hasznosságukról van szó, igen kevés vagy semmi sem szokott lenni eredménye, mert minden államban túlsúlyú a conservatív elem, s a nép az mindig, mely legtöbbet vészit erőszakos rázkodtatások által.

És erre nem nagy szükség is van.

Azon viszonyok, melyektől államok beltökélye függ, nem fekszenek oly mélyen, hogy abstractiók felállítására szükség lenne.

Ha elgondoljuk, hogy a legjobb intézményit államok, egészen máskép alakultak mint elméleti subtilitásokból, ha elgondoljuk, hogy az intézmények ezélja azon hajlamok fejlesztése, melyek csak társadalomban éretnek el; — ha az államok alapját sem oly szűkén nem határozzuk meg, hogy az csak a biztosság, sem oly szélesen, mint az általános boldogság testetlen kitétele, mi ép oly kevésbé érhető el, mint az absolut boldogság maga az emberi életben; könnyen belátjuk, hogy az állambeli jólét mint igazság, inkább a gyakorlat, mint az elmélet által érenthetik el.

Egyik nagy tévedése minden ujabbkori politikai elméletnek Rousseautól kezdve le egészen Cabetig az, hogy az embereket a társadalomban úgy tekintették csak mint embereket, s nem egyszerismind mint tulajdonosokat, azaz tulajdonnal bíró egyéniségeket. Ezt mondja Heeren. S igen helyesen.

Mindenki tudja, s beismeri, hogy a polgári társulatnak egyik fő, s talán alapczélja a biztosság. De ha csak a személyre szorítjuk, ezélja nem egészen van elérve.

A társadalom gyakran megkívánja életünknek is feláldozását, s ha más czélunk a mellett nem volna, bajos lenne meghatározni, hogy többet nyernénk vagy vesztenénk e a társulás által?

De mivel minden ember tulajdonos is egyszerismind, s a tulajdon csakis így biztosítható, mivel tehát az emberiség ma-

gasb céljai csakis így érhetők el, a társadalom szüksége világos lesz.

Minden ember bír tulajdonnal. A ki nem bír, e célját a polgári társaságban akarja elérni. A kinek pedig sem tulajdona nincs, sem képessége azt megszerezni, a ki például a szó teljes értelmében nyomorék koldus, az már csak terhére lehet a társadalomnak, kit ez magasb morális és vallásos tekintetknél fogva csak ttr és segít.

Ha pedig már a tulajdon fogalma az állampolgárétól elválaszthatlan, önkényt s magától összerogyik minden elmélet, mi az absolut egyenlőség és egyenjogúságból folyik.

És innét származik az elméleteknek második nagy tévedése is, szinte Rousseau-nak másik nagy szarvashibája: hogy a közakarát mindig igaz, s mindig a közjót célozza, tehát a többség csalhatatlanságának és mindenhatóságának dogmája.

Mert igaz ugyan, hogy a közakarát, mint a tiszta értelem kifolyása, szükségkép a közjóra irányul, de ép ezen közakarát gyakorlatilag mindig üres eszme, minek irányát csak a mondott értelemben vett egyenlőség és nyilatkozás! módja határozza meg.

S a két tévedés, mint a szabatoság hiánya, forrása minden gyakorlati tévedésnek, mert csak vagyontól feltételezett egyenlőség lévén, csakis feltételes közakarát lehet.

A Communismus maga ezen két tévedésen alapszik, s a nemzetiségi absolut jogegyenlőség csak a Communismusi elveknek alkalmazása az államra, egészen új, és nagyszerű mérvben.

S mily ellentétben van a Communismus a társadalom és emberi természet fő ösztöneivel, oly ellentétben áll a nemzetiségek uénye az állam' főfeltételeivel.

És az eljárása is a nemzetiség védőinek az, mi a communistáké. Nem csak a természeti egyenlőségre, de a számra is hivatkoznak; bár tulajdonkép kivonás és elosztás, nem összeadás és sokszorozás mesterségük, midőn az állam vagyona ellen küzdenek.

Mondták már, hogy mint az egyes emberek, úgy a fajok közt is nagy különbség. S ez talán igaz, ha az emberi arezokat geometrai szegletek szerint sem osztályozzuk. Nemzetiségi absolut jogegyenlőség már pszichológiailag is oly lehetlenség, mint az embereké.

De én nem az ily feltevésből, de az államnak magának mint a társadalom jelenlegi alakjának, kétségbe nem vonható elméletből indulok ki.

Minden államnak ugyanis egység kell. Ez életének első feltétele.

Egysége azon kapocs, mely az egyes részeket összetartja. Ez az államnál az, mi földünknel a gravitacionalis erő.

S ezen egység az államnál szellemi tekintetben még szükségesb. Az állam csak szabad embereknek lévén egyesülete, — mert az ember sem erőmű sem producáló barom, mivé őt az újabb statuselmélet tenni akarta, hanem isten szent képére teremtett morális lény, kit beszenyezni ugyan lehet, de morális méltóságától, szabadsági örök ösztöneitől megfosztani nem, — az állam sem erőmű, sem rendőri intézet, de a szabad és előre haladó emberiség magasb céljainak eszköze.

De ép azért aztán, mert az állam a legfőbb szükség és igazság, mivel minden társadalom szükséges formája, fenállása legszentebb is, az az közös szüksége mindenkinek.

Az egység alatt szellemi tekintetben, azon nagy és közös érdeket értem, a honnét s a hova minden egyes tag érdekének ki és vissza sugárzania kell,

És ha van, ki hiheti, hogy ezen egység nemzeti egység női kül is lehetséges, hogy a nemzetiségi származás ép oly szent valami, mint a vallás szabadsága, nem bánom, — nevezzük el másnak ezen egységbe olvasztó elemet; nevezzük például hazafiságnak.

Ezen szó „nemzetiség“ úgyis egészen új, és sok elferdítéseknek volt kitétetve egy és más részről. Az egység alatt szellemi tekintetben úgy sem érthetünk egyebet, mind a hontóli közös függést, mi a gyakorlati életben, mint feláldozó szeretet nyilvánulván, hazafiságnak neveztetik.

Közös eszmék nélkül, nincs közös cselekvény. így csak egyes emberek lesznek, nem egy közös haza polgárai; s az oly hazafiság, mi nem közösség, előttem érthetetlen, mert testetlen abstractio.

Annyi tehát mindenesetre áll, hogy a közös szellemi kapcsolatot sem új szavaknak és eszméknek, sem előcskult érzelmeknek és emlékeknek fel nem áldozhatjuk.

Ki tehát Magyarhonban — mind tettelesen tenni jó és még szellemi tekintetben is mély históriai gyökerekkel bíró államban szláv, szerb vagy román akar maradni, ha azt hiszi, hogy fajszármazása a kebel egyik szentsége, — legyen! de nem akadályozhatja a közös czélokot, a közös igazgatást, és az ettől feltételezett közös haladást. A közös érdeket hazája határain kívüli hangok — érzelmek — és törekvéseknek nem áldozhatja fel; szóval, külön származása nem lehet rejtő köpenye külön rokonszenveknek, mert így aztán nem hazafi, de ennek ellenkezője: hazaáruló.

A nemzetiségek joga nem lehet az, mi ellentétben áll az egységgel, mi lehetleníti a közös igazgatást, mi tehát tönkre teszi Magyarországot, mert felbontván egységét, deconaponálja azt.

Már pedig úgy látszik, hogy, minden nemzeti törekvés, jelen alakjában, természeténél fogva elosztásra törekszik. Ez a mágnes ellenpólussá, mi eltaszít, s nem vonz.

Aztán minden nemzetiség csak külön testület az államban. Nem egyenjogú vele, de annak mindenben alárendelt.

Az állam, igaz, soha sem lehet cél magában. Azon elméletnek, mely ebből indult ki, leggyászosabb eredményei voltak. Megsemmisítette logikai végkövetkezményeiben az embert. Ezen tant tehát a szabadság emberének messzire kell eltaszítania magától, mert az embert végre erkölcsiségéből vetkezteti ki, s erómű részévé alacsonyítja le.

Az állam csak eszköz, de mivel emberi céljainknak fő és egyetlen eszköze, ép oly kevésbé lehet megtagadnunk életföltételét: az egységet.

Az ember egyénileg szabad, de ezen szabadsága csak államban képzelhető, mint a társadalom jelen formájában.

Már pedig minden nemzetiség, mint morális testület, mint egy más egész, ép oly jogokkal bírhat az állam irányában, mind minden más testület.

Az egyes ember abszolút jog egyenlősége tehát, és egyes nemzetiség abszolút jogegyenlősége egy, s ugyan az.

Íde járul még egy más fontos tekintet, t. i. az állam jelenlegi szervezete.

Természetes, hogy valamint az egyes ember szabadsága, némileg az állam belszervezetétől feltételeztetik, minélfogva min-

den egyesre nem közömbös dolog az, úgy a nemzetiségi jognak nyilvánulhatja is az állam jelen formájától feltételeztetik.

Én nem vagyok egy államformának is különös barátja. Tudom az okát is, de annak elmondása nem ide tartozik.

Lehet, hogy — mint sokan hiszik, de már a democratia körül tett eddigi tapasztalásaink is legalább kétségbe vonták; mert az egyén szolgálása összefér a legszélsőbb democratiával, — lehet, hogy a szabadságra legalkalmasb a respublica, s így a nemzeti szabadságra is a foederativ rendszer; de valamint ily elméleti meggyőződés nem jogosít fel a fenálló rendszer felbontására, egyest, ép oly merénylet az, forradalmi úton nemzetiségi érdekből is.

Törekednünk kell, és lehet arra, mit tökéletesbnek hiszünk, a sajtó és törvényhozás útján, de meg kell nyugodnunk mint erényes polgároknak, azon társadalom ölében, hová a gondviselés helyezett.

Tagadhatatlan, hogy minden eszme nemesítőleg hat az állati emberre. Minden, mi tisztán szellemi, tiszta is. A hiba, s néha a bűn, mindig az alkalmazásnál van.

Hogy aztán valami a fennálló viszonyok közt kivehető, s így elérhető e? — Az természetesen mindegyik belátásától függ. — Olyanra törekedni, mi nem csak helyes, de kivihető is, a józan ember célja. Olyanról papolni, mi magában nem képtelenség ugyan de létesíthetése minden elemeit nélkülözi: az ábrándozás.

Ez a democrationalis vonal a kettő közt, s pontos kiismerése azé, kit politikai bölcsnek nevezünk.

Még az is, mit a kor fölébe emelkedésnek mondunk, csak a kor helyes kiismerése minden vonatkozásaiban, s az e szerénti cselekvés a nagy emberek titka. Csak tisztult fogalom és tapasztalás ismerheti ki azt.

Ki itt tájékozni tudja magát, ki nem csak akarátát de erejét is meghívja a tanácskozásra, az lehet a jövő látnoka, teremtője. Ki e pontnál eltéved, álmadozó lesz teoriában, és bitóra kerül a gyakorlatban.

És ha már mindezt nemzetiségi kérdésre alkalmazom hazánkban, e következő tételekre találok, miket tovább hoszasan indokolnom nem kell.

Magyarország egy egységes nagy állam, mely csak igazga-

gatási tekintetben van megyékre osztva. Magyarország sem Sweicz, sem Északamerika, mely külön souverain kis államokból áll.

Reális jogokkal bíró territóriumokat tehát belőle kiszakítani nem szabad, pusztá új elnevezés végett pedig felesleges, s veszélyes is, miután minden hasztalan újítás ártalmas, mert megtanít, jogtiszteletlenségre, mi minál régibb annél jobb.

Magyarország továbbá külön fajokból, vagy ha úgy tetszik, nemzetiségekből áll ugyan, de nincs állam Európában, mely illemből ne amalgisáltatott volna öszve inkább vagy kevésbé. Nemzetiségi jogokról beszélni tehát, úgy, mint azt most teszik, annyi, mind nemcsak a magyar, de minden európai állam egységet megtámadni.

Igaz, nálunk a részek nem oly erősen állanak össze, de a mennyiben ennek nem az ezredéves szabad municipális élet az oka, mi az állam részéről minden zsarnokságot, — erők centralisatiója neve alatt, — lehetlenné tett; azon jogtisztelet az oka, melynél fogva minden szabad életbeni jogot, tisztelni akart.

E szó „nemzetiség“ tehát, úgy mint ma értelmeztetik és formuláltatik, a reakciónak legveszélyesb, mindent felforgató szava. Az európai legújabb földabroszok majd nem mind e czéger alatt gyártattak. Különösen pedig hazánknak egész jövője függ attól, mennyire lesz eszélyes, és ha kel! erélyes az ország ellentállani minden tulhajtásnak, mint legveszélyesb valaminek.

Minden, mi a politicalai nemzetiséget megadná a többinek, oly feneketlen *örvény*, mibe ha behagynánk magunkat a syrenhangoktól édesgettetni, és túllépnénk csak egy hajszálnyival azon határon, meddig mennünk szabad, önmagunkat semmisítenénk meg mulhatlanul.

Erős meggyőződése, hogy ha valaha, bár minő szin alatt, politicalai nemzetiségi jog adatik bár melyik fajnak, mely csak azért, mert más faj mint a magyar, ily igényekkel lép fel magyar ország határain belül, akkor nincs a világon semmi, mi a magyar állam egységét megmenthetné, mert az eszmék eltévesztett logicája maga után vonja a dolgok logicáját, ezt pedig aztán fel nem lehet tartoztatni. Akkor lehet még e helyen állam, s talán hatalmas állam is, de az többé nem lesz Magyarország, nem lesz „sz. István koronájának országa.“

Csak két hajthatatlan dolog van a világon; a physicaiban a számtan, szellemiben a logica.

„A história örök tana pedig e két szó; lássatok vagy sajátok — ezt mondja Jean Paul! — Ha az idő eljött, a nyílt és zárt szemek közti választás nem függend töletek!”

Legyen szabadság mindenben! ezt óhajtóm én is. Szabadság az ember és állam napja. S mint virág és növény, elsatnyul, elhal nélküle állam és ember.

A magyar államban pedig vannak — tudom — nem csak egyes szerb, román és szláv emberek, de vannak egész fajok, vallások, sőt a socialis élet válasz falai is fennállanak; s valamint az egyes embernek legfőbb attributuma, egyéni szabadsága, mi nélkül népfelség, teljes democratia, és minden más cifra szavai ujabbkori politikánknak, előttem legalább nem érnek fel egy füleden pitykével; úgy óhajtóm, hogy legyenek szabadok a vallások, a nemzetiségek a maguk határai közt. De valamint az egyéni' szabadság csak az lehet, mi nincs ellentétben az összes érdekekkel; valamint a vallás szabadsága az, hogy nem veszélyezteti az államot, mert miután a társadalom a legfőbb jó, a vallás is csak azért szent és sérthetlen, mert semmi köze az állammal, mert „országá nem e földről való“, s az oly vallás, mely uralkodni akar, csakis a papok monopóliumává válik mindig, s ezért nagyon is kell a jus piaceti; — úgy a nemzetiségi szabadságnak is határa ott végződik, hol a magyar államegységé kezdődik.

De mit kell és mit lehet hát tennünk, ezen nemzetiségi kérdésben, mely 13 év előtt, mint ijesztő és pusztító rém jelent meg előttünk, hogy távolíthassuk el azt a nélkül, hogy mint a monda-beli gonosznak, lelkünket adnánk el neki, hogy éltünket megmenthessük?

Úgy hiszem, tehetünk igen sokat, a nélkül, hogy bár mit tennénk, mi hazánk egysége elleni bűn, tehát öngyilkosság lenne.

Mielőtt azonban e kérdésre: mi a teendő? felelhetnék, lássuk előbb, hogy mi történt eddig? —

1848 előtt e kérdés nálunk mélyen aludt. Mind az, a mi ezen nevezetes korszakunk előtt erre vonatkozólag történt, csak mint az általános európai mozgalom viszfénye tűnt fel előttünk. Csak oly esthajnali villámlás volt az a távoli láthatáron, miről az

alföldi ember nem tudja, hogy szárazságot jelent e, vagy távoli zivatart? — Sem Gáj logicájának veszélyességét, sem Széchenyink aggodalmait nem értették.

Tény, hogy a nép nem vett legkisebb részt benne, tény, hogy a magyar táblabíró délutáni álmában nem zavarta.

A henczögő juratusok, és a dictiozó követek, mit, sem tudtak róla. Ha a horvát követeket lezúgták, ezt nem azért tették, mintha sejtelmük lett volna arról: hogy Jellachich előőrsei vagy parlamentairjei, de mert közönséges „pecsovits-oknak hitték, kik a magyar állam dicsőségesen haladó hintájának alkalmatlan és felesleges kerékkötő lánczai.

A népek éltében is vannak érzelő napok, költői órák, s mienk azon korszak volt, mely 1832—48-ig tartott. A nemzet minden szépért, nagyért és dicsőért lelkesült. Haladás kellett neki mindenben, és minden áron. Oly politicusok mint a széplelkű Kölcsey, s az emberszerető szívű Bezeredy, az oly hallgatóság, minő volt az akkori lelkes fiatalság, eleven kifejezései voltak annak. Ki a szép álmát az ifjúnak zavarta, ellensége lett.

Hogyan lehetett tehát az mégis, hogy 48-an egyszerre minden lett mindenben?

Az 1848-ki eseményeket sem elbeszélni, sem részletesen tárgyalni, nem akarom. Csak jellemzését kísértem meg egypár szóval, önmagában, és eredményeiben.

Ezen szomorú emlékü eseményeket hajlandók ma, még a mélyebben látók is, a nemzetiségi visszahatásnak tulajdonítani. Pedig ki pár araszsal mélyebben lát a felületnél, tudhatja, hogy a népre legkisebb hatással sem volt.

A nemzetiségi kérdés csak úgy került be az 48-ki eseményekbe, mint Pilátus a credoba: tudta és akarata nélkül.

Nem állítom ugyan, hogy a nép is nem lett demoralisálva 48-ban.

Ha egyszerre megszűnik minden eddig fenálló iránti hit, és tekintélyek tisztelete, ha megbomlott a társadalmi rend, rablás lesz a kereseti mód munka helyett, és a gyilkolás, bizonyos körülmények közt ép úgy a „petites plaisires“-jei közé tartozik a „felséges népnek“, mint minden rakoncátlankodó felségnek.

Ilyenkor aztán nagyon közömbös dolog az, hogy mily jelző, minő zászló alatt üzetik az.

Lehet, hogy tévedek, én azonban a 13 év előtti események által seholy sem látom igazolva azon nézetet, hogy a nép bárhol a nemzetiségek „modern szükségét“ érezte, s ezért pusztított és gyilkolt volna.

Elöttem osztály, és nem fajgyűlölség története, az 1848—49 története.

Az erdélyi román nép, a magyar urban, csak volt földesurát üldözte, de kímélte a népet, míg a más céloknak szolgáló tribünök konzultáltak kor és nem tekintet nélkül.

És ha sikerült volna is helyenként a gyűlölség magvát elhinteni, — mert régi tapasztalás, hogy gyűlöljük azt mindig, kit megbántottunk, — a reá következő 12 év következetes mivelete volt, a fajgyűlölség kigyomlálása a nép szívéből. A szerzésán köpönyeg a testvéri gyilkolás, és az azt boszszuló anygalként követő szolgaság zászlója előtte ma, s nem a nemzetiségi szabadságé.

Ha ezen keserű, de üdvös tanítás cyclussa tanulás nélkül is veszett volna el sokakra, a nép bizonyosan tanult általa.

Erős hitem, s talán alapos is, hogy most már senki sem adhat kezébe fegyvert, a magyar ellen.

S ha utasítás lenne ma, „az 1848 minden áron“ jelszó mellett, aligha ott nem állana, ép a nem magyar ajkú nép részéről „a kibékül s és egygyesülés minden áron.“

Pedig vezérek sereg nélkül: számítás gazda nélkül, felien gös terv erő nélkül.

És a nép talán nem képes felfogni szellemi oldalát a dolgoknak, s azért közömbös külön nemzetisége iránt is?

Csalódások csalódása!

Már az illy feltevés maga, azt bizonyítja, hogy úgy beszélnek a népről, mint vak a színekről.

A nép az, raelly legerősben ragaszkodik nemzetiségéhez, nevéhez, szokásaihoz, és hagyományaihoz. Nép a legconservati vabb elem.

A mit anyagiságnak néznek benne, az józanság csak, és helyes észjárat.

A nép soha sem önti ki a gyermeket a fürdővízzel egygyütt.

A nép csak a látszat iránt közömbös, mit a valóság helyett árulnak neki.

A nép soha sem tagadja meg azt, a mi, sem nevét nem vál-

toztatja át. Ő a legszívósb elem, sőt a természet gyermeke mindenben, kit a civilisatio nem politírozott ki eredeti alakjából.

Ő, például, igen egyszerűen és biztosan tudja érvényesíteni a természet azon jogát, mit anyanyelvnek nevezünk. Nem beszél mást, s ez által kényszerít mindenkit, kinek reá szüksége van, — pedig kinek nincs szüksége a népre? — hogy az ő nyelvét megértse.

Ha valaki arról handabandázik előtte, hogy a magyar megfosztja nyelvétől is, a helyett: hogy megijedne egyszerűen kineveti, mert nem érti hogy lehetséges legyen az, a mit pedig lehetőségeknek sem hisz, az hideg vérét nem zavarja meg.

Nem szükséges tehát a népet olly materiális szempontból tekinteni, mintha rajta minden csak pálinka és burgonya lenne, mi töllem bizonyosan legtávolabb van, — hogy ő valódi érdekeit fel nem fogja még akkor sem, ha tisztán szellemi oldaláról mutatkozik az. Szerintem ép a nép az, mellyet sehol ott, hol valódi vagy képzelt érdekeit veszélyeztetve hiszi, megvesztegetni nem lehet. S innét van az, mit minden kortesújoncz tud és követ, hogy a nép inkább megnyerhető jó bánásmóddal, mint pénzzel, hogy inkább kívánja büszkeségünk mind erszényünk áldozatát, mi tehát ön becsérzetének bizonyítványa.

Igaz, hogy Ítéletét emberek és dolgok felett mindig jóléti érdeke szabályozza. E szerint dicséri vagy becsmérli, szereti és gyűlöli. De ezen megítélési módja nem lehet sem vak som igaztalan, mert természetes.

Hasztalan beszélnek neki eszményi dolgokról mellyek anyagi jólétét veszélyeztetik. Ő azt nem érti, hogy valakinek selyemruha kellessék míg inge nincs.

A nép lehet neveletlenebb, mint a többi osztályok, de kárpótlásul józanabb is. A tudomány, s gyakran a veszélyes féltudomány helyét nálla a helyes ösztön, a józan ész pótolja.

A népnek mindig kettős érdeke van: A szabadság és egyenlőség s a nép csak akkor veszélyes, ha ezen iker főérdeke megátadatik.

De hát mi következik mind ebből?

1-ör az, hogy a veszély minállunk nem jöhet a néptől. Pedig míg a nép is belé nem szólt abba, mit nevében beszélnek, csak rögzül előadott komédia az egész.

2-or pedig, az hogy a nemzetiségi kérdés, melyly 48-ban csak a reactio, és pedig nem a néptől jövő reactio volt, mostani értelmében csak 1860-ban october 20-án született meg.

Mi mi volt eljárásunk ellenében?

Egy doctrinair napilapnak tudós bókjait, miket annak miugyárt kezdetben vágni jónak látott, — s az esztergomi értekezletbeni szinte ide sorozandó nyilatkozatokat mellőzve, csak is a mostani országgyűlés eljárásáról lehet szó itt.

Mi volt tehát az 1861-ki országgyűlésnek eljárása e fontos kérdésben?

Ha a nemzetiségi kérdés annyira komoly nem lenne, szinte mulatságos dolog volna az országgyűlés politicáját irányában tillustrálni.

Kezdetben mindjárt zászlójára volt írva a legnagyobb beütökkel: „a nemzetiségek kielégítése.“

Budára, az országgyűlés megnyitására nem akart átmenni a képviselők nagy része. — D. F. simított egyet világhírű bajuszán, — mert ő azon magyar emberek közé tartozik, kik nem pödrik bajuszukat soha, bár néha tán nem ártana, — s azt mondta: „Őmén, ha egyedül is, hogy alkalma lehessen a nemzetiségeket kielégíteni.“

Aztán alkotmányosságunk logicája azt hozta volna magával, hogy a ki nem egészített országgyűlés, miután felelős ministerium sincs, tehát csonkán is, bénán is ne tanácskozzék. „Junctim!“ kiáltott a nagy tábor, mert nyilatkoznunk kell a világ előtt a nemzetiségek igényei iránt.

Végre a hosszú igazolási munka után eljött a nagy nap. (Inkább talán szerencsétlen nap, miután egyszer már zúzott szívvél vissza kellett térnünk, mi gonosz ómen volt.) — Megtörtént az indítvány előadása, miben el volt mondva, hogy politikai nemzetiséget és teritoriumot nem adhatunk, de adunk mindent mit adhatunk.

Nagy volt az éljenezés a házban. Tombolt örömében mindenki. Nem csoda tehát, hogy nem halhatta senki, mit gondol nem a baloldal, de a jobb oldaloni egyik padban néhány úri ember, miután nekik a teritorium volt minden, és minden egyéb „sem

mi.“ Kik tehát úgy értelmezték a circumspectus bölcs szavakat, a mint egyáltalánfogva sem nem kellett, sem nem illett.

A nagy napra aztán bárom bosszú hét következett. Egyik képviselő a másiknak szájából ragadta ki a merész hazafiai szót; kézről kézre járt a cukros vízzel telt pohár, talán hogy megédesítsék a sok savanyút, s közben közben ízetlent, a mit mondtak.

És ezen haragos philippikákban, melyeknek közös jelszava volt: „Ha te ütöd az enyémet, én is ütöm a tiedet“, midőn határozati dictionját úgy végezte egyik szónok: hogy felir, s felírást argumentumait avval koronázta a másik: hogy csak azért sem ir fel; — ezen nevezetes vitáknál, mondom, mindig volt egy kinyugvó hely, egy kedves kis zöld oazs-sziget, a duzzogó és hánykodó hullámok közt: a nemzetiségi pont.

Ilyenkor aztán a szónoki lelkesedés egész költőisége nyilvánult sokaknál. Pár galambtól vont kocsikban a fellegek közt Magyarhon ncintője jelent meg ölelve egyszerre kedves gyermekeit: a horvátot, szerbet, szlávot, románt stb. szebbnél szebb phrasisokban esküdözve, hogy őket mind ép oly forrón és egyaránt szereti, mint a magyart, mert hiszen egy anyának gyermekei mind, az övé! Azt pedig tudjuk Lear királyból, hogy a gyermekek közt vannak ugyan feláldozó Cordeliák, mint hálátlan Gronerillek is, de az anyai szeretet, természeténél fogva, Lear királyféle örültségnek eszményképe mindig.

Hazafíúi léghajók, lelkesedési röppentyűk emelkedtek fel a magasba, gyönyörködtetve a karzatok szépeit, de ezek szétpattanva hullatták le színes csillagaikat, azok pedig, mert csak léggel voltak bélelve, tova repültek, hogy láthatók többé ne legyenek.

ígért, licitált mindegyik derűre borúra, másoknak s önmaguknak, s a komolyabb, a prosaiabb hallgató, csak avval vigasztalhatta magát, hogy „a ki sokat ígér, keveset ád“, „ki sokat állít, semmit sem mond.“

S ez aztán talán még könnyelműség sem volt, hanem csak azon gyöngéje az elmének, mely ellenkező elveket összeegyeztetni akar s kibékülni, kielégíteni mindenáron, t. i. még a logica rovására is, minél aztán csak az a baj, hogy — nem lehet.

Voltak valóban szép és lelkes contestatiók is más nemzetiségbeliek részéről, s ekkor hullott az „éljenek“ zápora — „a sze-

gény nép civilistája,“ — mint Camille Desmoulins nevezi, — s jöttek a „Libs briflik“ magyar és román nyelven.

De voltak, — az igaz, — komolyabb hangok is. Akadt t. i. oly képviselő ki Horát és Kloskát emlegette, — ki remélte, hogy a nemzetiségi kérdés békés úton fog megoldatni,— ki a 48- 49-ki eseményeket nem a reactio művének mondta, hanem azon ügyes hajós maneuverének, ki a kedvező szelet használja csak stb.

S ekkor már az örömtől sugárzó, vagy az unalomtól sugárta-
lan arezok kissé megnyúltak, mert Hóra és Kloska urak inkább úgy értelmezték gyakorlatilag a testvéri szeretet, mint a két első bibliai testvér, s nem mint a mi politikai idealistáink, — mert a minék békés útoni megoldását reményleni lehet, annak nem bé-
késútoni megoldásától is lehet tartani; — mert a 48- 49-ki kedvező szelük tulajdonkép minálunk oly istentelen vihar volt, mely közös házunkat úgy megdolgozta, hogy 12 évig az Isten szabad ege alatt kellett tanyáznunk, kitétetve mindennek, t. i. semmi jónak: sőt 20-ik octóber óta is oly rongyos eresz alatt áldogálunk, hogy az csó, vagyis az adó cxcutio, kénye kedve szerint csoroghatott nyakunkba.

De ezek mind talán isolált egyes mondatok voltak, miket egy-két képviselő embernek rász szeszélye vagy ügyetlensége improvisált. Hitt, remélt és szeretett tehát még mindenki az ő teljes erejéből.

Jött most a részletes tárgyalás és véle az, minék jönnie kellett: a kérlelhetlen logika, ezen álmrontója az álmodozóknak, kik április 2-től június elejéig önmaguk önmagukat folyvást aprilisbe küldözgették.

P. Gy. úr volt szíves mindjárt kezdetben a csatát megnyitni, kit hasztalanul akart megelőzni a legnagyobb magyar — akarom mondani a legmagasabb magyar képviselő, mint Megyeri egykor a macskát az által, hogy az ablakot előtte betörte.

P. úré lett a dicsőség, s nemzetiségi kátéja 1-ső §-a pedig így szólott: „diplomaticai nyelven nincs többé magyar nemzet!“

Megdöbönt mindenki a rideg valóságtól, s hevenyében a tisztelt Ház leszavazta a merész indítványozót mint egy ember

De jött másnap mindjárt a 2-ik §-us: „Nincs magyar szempont, nincs magyar érdek.“

Már most sok nem csak röstelte, de szégyelte is a dolgot, mert meghalhatta volna valami jóra való angol, vagy franczia, S minden udvariasságuk mellett is kitalálhaták volna nevetni az oly érettnék hitt nemzetet, melynek sem szempontja, sem érdeke, mely tehát más szavakkal: a mások szemével lát és csak mások végett van.

Aztán féltünk is a 3-ik §-tól, — s ettől már lehetett is, — mert a logikai egymásután szerint nem lehetett az más, mint hogy „nincstöbbé Magyarország!“

Leszavaztuk ismét egyelőre, de megígértük, hogy nem így „per excerpta,“ de a tüzetes tárgyalásnál e kérdésnek megmutatjuk, hogy ki lesz legény a gáton!

Jött végre a nemzetiségi pont maga, s omlott a sok dictio egyik pádból. De a tisztelt Ház már annyira belészeretett volt az „aux clotures“ kényelmes argumentumba, hogy a ki szeretett volna is szólni, más pádból is, röstelt, mert nincs hálátlanabb dolog a világon mint a süketeknek papolni, mit nem oda kérek értelmeztetni, mintha a t. Ház lelt volna minden acustikai gyarlóságai mellett is süket, hanem hogy nincs rosszal) süket annál, ki hallani nem akar.

De hogy könnyítve és szépítve legyen a dolog, indítvány tétetett, „hogy majd a felirási tárgyalás után szóljunk hozzá.“

Az indítvány pedig, — mint későbbben kiderült — a volt, hogy majd ismét máskor szóljunk hozzá. Egyelőre csak 27 kiszemelt ember vitázzon felette, s ildomos alakban tálalja aztán a ház elébe.

S a ház magatartása ekkor oly elszánt volt, hogy a legmerészebb sem rescirozhatott volna két szót pro vagy contra. Mi kellett is, mert egy két szó is a nagy harczvágy mellett mint szikra gyújthatott volna jobb és bal részről.

E választmányban pedig képviselve lett minden nemzetiség, s mint mondják, a magyar is. — Lehet, én nem mondok ellent.

Remélni lehet vala azonban, hogy munkálata még sem lesz „Miserabile Carmen“ — Lehet hogy ép a nem magyar nemzetbeliek mondják ki az igazságos szót, mi csak így lesz az egész világ előtt igaz szó. — Hiszen a magyar azért volt oly sokáig

igazságos testvérei iránt, hogy „lencséstálú testvér“ minél kevésb legyen köztük: — Lehet! — én ennek sem mondok ellent.

Pedig ha nem lencséstála is a magyarnak a nemzetiségi kérdés, de bizonyára forró kásája volt a képviselő háznak, mit fűvogatott, kerülgetett, de érinteni nem akart.

Az az „nem mert“ — mondja a „Telegráhk“ „propria laus“-sa; mi románul van írva ugyan, dé itt latinul és nem németül mondva.

De én biztosíthatom önöket Telegraph uraim! hogy nem a bátorság, hazafiság és jó akaratban volt a hiba, hanem a nézetben.

Szerintem is ugyan a leszavazás maga nem volt elég. Nagyszerű abnegatiója volt ugyan a felállított elveknek, (s így hasztalan a Telegraph öröme,) de a históriát én úgy tanultam meg, hogy hitet pusztá tagadással nem lehet megsemmisíteni, Hitet csak másikat erősb hittel lehet legyőzni mindig.

Aztán én belátni sem vagyok képes bölcsességét az oly politicának, mely ügyesség akar lenni elfedni a bajt csak azért, mert a küzdelmet, mitől nem mondok hogy fél, mert erre hál isten nincs oka, — de magasb tekintetegnél fogva tart, előre látja.

Az ily eljárásnak csak oly eredményei lehetnek, mint a határozatlanságnak az életben mindig. A helyett t. i. hogy előreszámítólág és bátran előkészítené részére a kedvező eredményt, a véletlenre, tehát a legroszabbra bízza. Már pedig hogy most oly helyzetben vagyunk, miszerint alig a mai napról és holnapról, de a holnapntánról nem vagyunk biztosítva sehogy, azt tudom mind-egyik megfontolta.

Vége én azt hiszem, hogy az őszinte szó az, mi nem csak egy, a saját méltóságát érző nemzethez illő, de egyszersmind az „őszinte szó“ a béke is mindig az emberek közt, a makacs halgatas pedig a harc.

És ha a béke ez utón elérhető nem lett volna is talán azért, mert a jó akarat nem volt kölcsönös mind két részről, — mit feltenni okom nincs, — legalább megtettük volna nyílt replikánkat a legfőbb bíró, a közvélemény előtt, mit ügyünk igazsága érzetében bátran tehetünk a világ bármelyik Areopágja előtt. *)

*) Mióta e röpiratom sajtó alá került, sok másképpen áll. Sodrott D. F. is egyet bajuszszán! — Éljen!

Belátom ugyan, hogy lehetnek viszonyok, midőn az igazat, kimondani nem tanácsos, mert ép annyi ügyesség kell az igazig kimondásához, mint elhallgatásához; de hogy az igazságnak felderítése maga rősz lenne akkor, midőn az megtámadtatik, azt már határozottan tagadom, mert a tévedés az, mi káros, de soha sem az igazság.

Megvallom tehát, hogy en is azon képviselők közé tartoztam, kik az ily eljárást a ház részéről nem helyeselhettk. Mert ha például a Deákféle indítvány bejárva a míveit világot, meg is nyerte igazságos ügyünk részére azt, csak a „nemzetiségi kérdés“ állását is így kellett volna illusztrálnunk a napvilágon, hogy megértvén azt, tisztán Ítélhessen is.

Mert nem egyedül mi nálunk uralkodik cgyptomi sötétség és babiloni cszmezavar e kérdésben, hanem főleg a külföld az, mely ezt nem érti s igen egyoldalúan fogja fél.

Különösen pedig nem értik c kérdés viszonylatát a magyar állam egységhez. Elnyomásnak hiszik, miután annak hallották nevezetni eddig, a magyarfaj részéről a többiek felett azt, mi legfőbb állami érdekeink szükséges kifolyása, s mi reájok alkalmazva, megölné őket is veszélyes logicájával.

Jó barátaink, kikkel felesleges számban meg vagyunk áldva, s kik nem oly egy ügynek minőznek látszanak, ismerték a magyar ügy Achillesi sarkát rég, s következetesen az elvhez: „Csak bátran rágalmazz, mert valami megragad“ — rágalmuk nyilait ép oda irányzottak, hol legjobban fájhatott, mert igazságosságunkat és szabadelműségünket támadták meg.

És mit tettünk mi eddig ezen következetes rágalmi chorus ellenében szóval és tollal?

Felelet: semmit. — Sőt mivel félig tenni valamit, még kevesebb mint semmit sem tenni; ha már nem is kevesebbet a semminél, bizonyára rosszabbat.

Eddigi eljárásunk csak adósságunkat szaporította a világ előtt, mert a képzelt hitelezőket képzelt követeléseik iránt, még türelmetlenebbekké tette.

Mi hát a t e e n d ő n k ?

Kérdem újra és utoljára, s feleletem bevégzése s lehető megoldása is lesz vállalatomnak.

A nemzetiségi kérdés irányából általában megítélhetjük hatását.

Világos mindenek előtt, hogy a mostani államszervezet mellett meg nem állhat, és pedig akár tekintsük a mostani állam szervezetek egységes alakját, akár a legtöbb — nem magyar — új állami alapeszméket.

A két uralgó elv: a centralisatió és a többség elve, a nemzetiségi igényekre egyiránt veszélyes, s az a dologban különös mégis, hogy a nemzetiségi törekvést magát, ezen két alapelve bázisoztatják. Mert kell a külön kerület, mondhatnám: a Centralisatió a Centrálisadéban, s alap dogmája: hogy kerületenként a többség nyelve legyen az uralgó.

Minő kilátása lehet a nemzetiségi törekvésnek az oly küzdelemben, midőn ugyan azon fegyverek mellett, úgyszólván a kisebbség akar többség lenni? előre látható. Ez ncin csak politikai, de számítani tévedés is.

Ha tehát az eddigi nemzetiségi irány, és a mostani államelvek maradnak; vagyis, ott, hol merev centralisatió van, s az uralgó nemzet többségben, ott szó sem lehet nemzetiségekről.

Ivi a jelen állami szervezetet, és mostani állatni elveket védi, semmit sem engedhet. Ellenében minden nemzetiségi mozgalom forradalmi, mit egész erővel elnyomni kell. Ki municipalis életet is akar, az az: szabadságot magyar és nem enróp a i értelemben, engedhet itt tért. A Rousseauféle polgárnak semmi nemzetiségi igénye nett) leltet, a magyar állampolgáréval öszvefér a municipalis önkormányzás, mi a nemzetiségi igény is józan értelemben.

Meddig az állam hatásköre terjed, minthogy ehez clngcd-hetlcu feltétel az egység; nincs eügcdbetési mód, anarchia vagy az állam fogyásának veszélye nélkül. Hová hatásköre nem terjed szükségkép, ott lehet, sőt kell hogy legyen, mert kell a szabadság lent ép úgy, mint az egység fent.

Az önkormányzással tehát öszvefér, s minél tágabb ez, annál inkább, következőleg a nemzetiségi kérdés szorosan öszvefügg a municipalissal. Közte és a centralisait állam közt ellenmondás van. Egyik a másikat kizárja. Lehet állítani hogy az államalakja megsemmisítendő, de hogy mellette megfér, azt nem, mert csak egy logica van s nem kettő.

Következőleg, ha a nemzetiségi kérdés el nem utasítható szüksége korunknak, ez egyedül a municipalis önkormányzás mellett lehetséges, nem csak, de itt aztán meggyőződésem szerint, hasznos, sőt szükséges is.

Nem tudom, hogy sikerülend e tisztán előadnom és kifejtennem azt, mit tisztán értek.

A nemzetiségi törekvés eddig csak negatív alakjában jelent meg, s iránya szükségkép forradalmi és destructiv volt, mert természetesen felforgató minden, mi a létező viszonyokat megtámadja.

Nem merném állítani, — mint már többen tették, — hogy mind az, mi ront, épít is planétánkon; hogy tehát egy pusztító Gengiskán és Nero, Rómát felgyújtó kanóczával, szépítészeti kőművesek-e inkább mint Herostrátok; — de annyi bizonyosnak látszik, hogy a dolgok örök ereje, az államnál ép úgy, mint a természetben, mindenütt regeneratióra törekszik. Csak a forma változik, nem a dolog maga. Ki felszántja a földet s jó magot nem vet oda, mit előkészített, hasztalan dolgozott ugyan, de a természet munkálkodását meg nem akasztotta. A földön ejtett seb helyét' élénkebb, vidorabb zöld szőnyeg lepi el ismét.

A história, — az emberiség fejleményének jegyzőkönyve — szerint, az szülte mindig a legnagyobb eredményeket, mi legfelforgatóbb irányú volt kezdetben. A nép vándorlásnál, kereszt-hadjáratnál, reformatiónál, francia forradalomnál, mint a korszakokat képző nagy változásoknál, legkésőbbben mutatkozott ugyan a teremtő oldal, de e volt az erősb.

A nemzeti törekvésnek is van positiv oldala.

Eddig csak izgatásul használtatott a fenálló ellen. Lássuk tehát, hogy nem lehetne-e vele is teremteni. Kísértsük meg beillesztését a fenálló viszonyokba, hogy megélhessen.

Korunk iránya a központosítás felé hajlik határozottan. Maga a nemzetiségi törekvés sem egyéb, mint érvényesítése a szélylyel szórt elemeknek állami tényezőkké az által, hogy egyesíttetnek.

Lehet-e tehát épen itt a siker némi reményével ellenkező irányt követni a nemzetiségi igénynek?

Azt hiszem hogy nem, mind abban, mi az állam köréhez: tartozó feltétlenül.

A kor öntudatos iránya nem ok, és pedig mély ok nélküli. Ellene küzdeni hasztalanság.

De korunk hiánya is a túlságos centralisatio, mi ellen az ön kormányzási elv tág alkalmazásával hatni kell, mint egyetlen orvossággal, hogy a baj következményeitől: — vórtódulástól agy és szivre, mi szédülést, gutaütést s. a. t. okoz, — szabadulhassunk.

Itt tehát a nemzetiségi irány, mint az ős megyei kormányzás egyik oszlopa, nem baj, sőt jó. S így az ellenmondás is kisimul, melybe esik máskép okvetlen szemközt az állammal.

Úgy hiszem, hogy a közszabadság érdekében is az önkormányzásnak tágabb kört nyitni kell; e tekintetben tehát a nemzetiség érezhető szükség, mert itt mind conservativ elem tűnik fel a democratiák többségi elvének mindenhatósága ellen, mely minden egyest elseper, de minek az, mint morális egész, sikeresebb gát. — „Minél nagyobb az egyenlőség, annál gyöngébb minden egyes, s vitetik az ártól.“

Aztán csak a lassú haladás üdvös és biztos. Hol a javítás felforgatás is egyszersemind, az több rosztat okoz, mint jót. Csak a lassú esső hat be. A viharral párosult zápor, a felhőszakadás inkább bont és seper, mint termékenyít.

Hol aristocratiai örökülő hatalom nincs, mint némileg mestérséges emberi mű, mondhatnám, hogy kell a természeti örökülés, és nemzetiségeknek múltja, a nemesi családoké helyett.

Nemzetiségek igénye: morális testületek igénye, mint az egyéni szabadság minden egyes polgáré. Democratiai államokban az aristocratiai örökülés és testületek hiányát pótolja.

Pedig semminél sem kell annyira a mérséklő elem, mint a nép uralmánál.

Anglia felett minden zivatarai korunknak, ha nem nyom, de ártalom nélkül vonultak el. Mondhatnók, hogy csak nála volt jótékony hatású korunk minden forradalma. Európa Etnája, míg egyetbttvé égő láva folyamát öntötte ki, és sziklái dobálta, hamva csak ott trágyázott, a nélkül, hogy eltemette volna egyetlen becses intézményét a múltnak. — A romboló ár ellen, aristocratiája volt a jégtörő gát.

Új aristocratiát akarni, annyi, mint halottakat feltámasztani. Ez a kor irányával ellenkező vállalat, tehát úszás lenne az

ár ellen. A természet vállalta magára az új elemek teremtését, midőn a régieket, mint a feleslegeseket, vagy károsokat lerontja. — Ember hasztalanul kísérti meg azt.

Azt hiszem tehát, hogy a nemzetiségi törekvés, mi legforradalmibb mozgalomnak látszik, lehet conservatív elem önmagában; mert minden forradalom csak visszahatás a ferde intézmények ellen. „A haladó emberiség, mint növekvő fa, megrepeszi héját,“

Forradalom, jogegyenlőségi érzetből: a természetes igazság öntudata. Nemzetiségi törekvés: a szélsőb egyéni szabadság és történelmi jogé.

1789-ban a jogegyenlőség és örök igazság nevében lerontottak minden történelmi jogot és tulajdont. 1848-ban a históriai jogra támaszkodó nemzetiség ép az ellen küzdött. Levágta a fát maga alatt.

1793-ban a szabadság-, egyenlőség és testvériség érdekében lábbal tapodtak minden szabadságot, és rakásra ölték a testvéreket. 1849-ben ép azt tették a nemzetiségi egyenjogúság nevében, az egyenlőség pedig, mire törekedtek, a kommunizmus gyakorlati alkalmazása volt.

Az 1789-ki elvek 1793-ki alkalmazása káros lett a szabadságra. Az egyéni szabadság áldozata lett a népfelügy, az ember az államnak. A 48—49-ki alkotmány alkalmazásának sem lehet jobb eredménye a nemzetiségekre.

Tehát nem a jogegyenlőség maga volt káros, csak alkalmazása.

Ez ma már világosan látszik.

Mi avval kezdte munkáját, hogy minden magaszt a porba rántson le, minden kiemelkedőt leüssön: a demokratiai irány; ma ép ellenkező irányban, t. i. fáradhatlan törekvésben nyilvánul az emelkedés után az anyagi és szellemi küzdőtereken egyaránt, s csak is ez által hasznos az emberiség haladásának, mint végcélnak.

A nemzetiségi törekvés is jogegyenlőségből indul ki, s így mint ellenese tűnik fel a históriai jognak, a fenállónak.

De ez csak a látszat; mert minden dolognál, a mi legelsőben látszik, az nem a valóság.

Pedig nincs veszélyesb valami, mint midőn valóságnak vétőik, mi nem az.

A legitim királyság, talán főmozdulatlan pontja a conscivativ politicának, s hegy még is tisztán felforgató irányból indulhat ki, ha igaz útjától eltántorodott, napjainkban látjuk.

„Legitim királyság“ és „tabula rasa,“ ellenmondás, fedhetlenség inthesi. Alapja és jogérvénye a múlt, s mégis minden múltat egy vonással semmisítene meg.

A nemzetiségi törekvés sem lehet tehát saját jogosultságának tapodása, valamint ellenzése sem elnyomási vágy.

Egyik oly bűnös és oktalan tett lenne, mint a másik.

Kölcsönös megértés és kiegyenlítés tehát elkerülhetlen.

De ez csak a municipalis téren lehetséges, és ott aztán azt hiszem meg sem tagadható.

Van egy bizonyos határ, melyen Leiül sérteni akarni veszélyes, melyen túl valósítani akarni ábrándozás, s mint tett, bűn.

Nem azért kell tehát tenni, mert a nemzetiségi igény támadólag lépett fel. Nincs viszony ma, mi a kor forradalmi iránya által megtámadtatva ne lenne, de a védelem sem volt oly elszánt soha, mint ma, miután egyrésről a forradalmak veszélyessége, másíkról pedig a társadalom szüksége világossá lett a sok rázkódtatás következtében. Most legkevésbé félhetni attól, hogy a társadalom, bár mi tekintetben, más alapon szerveztessék. De mivel már a forradalmi rázkódtatás maga kórjel, fuldokló köhögése mintegy a beteg testnek, s olyan mint a fejfájás, mi csak azt jelenti, hogy baj van, bár a bajnak magának fészke gyakran egészen egyebütt van; tenni kell a nemzetiségi kérdésben is azért, mert az hasznos és szükséges ép az állam jelen szervezetében.

Ezen egész átalánosságban tett nézeteimet saját viszonyainkra alkalmazván, a nemzetiségi kérdésre nézve, c következő üdvös corollariumokhoz jutunk.

Mínthogy Magyarország egy egységes nagy állam, sem területileg bár mi szín alatt fel nem darabolthatatik, sem szellemileg több politikai nemzetiségekre szét nem osztthatatik. Azt mondani, mint némely magyarhoni Proudhon, hegy „nem kell magyar-állam“ vagy azt: hogy legyen Schweiz? egy és ugyan az lenne.

E tekintetben tehát mi nálunk is vagy el kell vetni az új

nemzetiségi tant egészen, vagy úgy értelmezni, a mint kell és lehet. — „Első lépés a bölcsességre a lehetetlenséget raegismrni, s a második: nem akarni azt.“ Ezt, kérem a nemzetiségek pártolói gondolják meg.

A mi pedig a „centralisatió“ és „többségi“ elveket illeti, — miknek veszélyességét a nemzetiségi törekvésre feljebb érintettem, — nálunk a magyar elem többségben van ugyan, de a központosság nem az, mi a legtöbb európai államokban.

Ez kijelöli az utat, melyen haladnunk kell.

A többség nem csak kimutatja, de mivel egyszersmind történelmi jogosultság is, biztosítja a politikai nemzetiséget: a magyart, mihez t. i. tartozik mind. A szabad és lehetőleg tág municipalis köteték, legyen öre és vedbástyája az egyes nemzetiségeknek, mint a magyar p. nemzet, vagy ha úgy tetszik, az emberiség egyéniségeinek.

Hogy a többségi democraticus elvnek igyenes ki folyása nálunk a magyar elemnek, mint többségnek suprematiája, azt bár számításukon kívül látszanak hagyni a nemzetiségek paladinjai, hogy azonban logikai szükségességét érzik, mutatja az, hogy ellene mind szövetkezni fenyegetőznek, a relatív kisebbséget ez által abszolút többséggé emelni akarván.

(Egyébiránt ezen elsőbbséget bizonyos határok közt, maga a t. sz. m. memorandum is elég méltányos elismerni, bár alaplévénél fogva, csak mint tény ismerheti el, s nem mint jogot.)

Tehát nem „nemzetiségi kerület“, nem status in statu, hanem szabad megyei önkormányzás.

Egy nemzetiség sincs kikerekítve, etnographiailag körvonalazva. De ez azért sem lehet, mert nem csak a nyelvbéli kapocs önmagában, de nemzetiségi öntudat és történelmi múlt is, tehát a physicali leszármazáson kívül más politikai momentumok és erkölcsi kapcsolatok is figyelembe veendőek, mind két részről.

Ezeknek erős hatását pedig nálunk is hasztalan akarnák elvitatni az által, hogy a magyarokkali százados szívélyes kapcsolat mély érzelmét „hitehagyottságnak“ „nemzeti elkorcsosodásnak“ keresztelnék el azoknál, kik nem úgy beszélnek, mert nem úgy éreznek mint ők abban, mi tisztán érzélem dolga. Más fajbeliek erős ragaszkodását a közös hazához, mint közös anyához, elfogultság s néha rosszabb valami gyanúsíthatja csak. A faj

íránti ragaszkodás lehet természeti, vagy divatos érzelem, de hagyják meg az új nemzetiségi vallás apostolai a velük nem érzőket a hazafiság régi hite szerint üdvözlni, ha nekik úgy tetszik, mert ez is természetes igazság.

Magyarhon minden egyes municípiuma legyen tehát egyenként levezető csatornája a nemzetiségi árnak, mit következőleg nem szűkíteni új irányban, de még tágítani, és minden esetre az előbbi helyzetbe visszaállítani kell.

A sokszor emlegetett nemzetiségi sérelem, mi a 48-ki törvények ellen határozatlan alakban, már többször felhozott, azon nem magyar centralisatióra vihető vissza, mi némileg akkor mu, tatkozott, de természetesen akkor sem a nemzetiségek elnyomásahánem a független felelős kormány felállítása végett. Tehát nem elnyomás végett, de épen a nemzeti függetlenség szempontjából, mit némelyek akkor csak így hittek létesíthetőnek.

De most már nem csak én hiszem a magyar ministerium függetlenségét a szabad ős megyei szerkezettel megegyeztethetőnek; s így most már a nemzetiségi szempontból, tehát magasb politikai tekintetnél fogva is mellőzhetlenné vált megyei önkormányzás, nem csak lehetséges, de a közszabadság és a nemzetiségek biztosítására üdvös is.

Szabad megyei rendszernél természetesen csak a többség szerinti önkormányzás képzelhető még nemzetiségi tekintetben is, mi aztán mindig uralkodás felé gravitál. De itt ismét két garancia marad fenn:

1- ör kifelé az egységes állammali kapocs, melynek minden egyes rész az ős-magyar centralisatió értelmében alárendelve marad. És

2- or. A kisebbségben lévő nemzetiségek joga, mint mérséklő elem befelé.

A nemzetiség ugyanis, mint egy nagy család tágabb értelemben, uralkodni akar, s az irt ezen uralomra az örökösödés. Hogy tehát kaszta rendszerré ne fajulhasson, kell a nemzetiségi jog-egyenlőség megyéenként; mit a n. kerületek ügyvédei a magyar állam ellenében a maguk részére követelnek, de a maguk kerületében furcsa logicával megtagadnak.

A nemzetiségek egyenjogúsága az államban az, mi a valóságké. Temploma egy községben csak annak lehet, melynek

tagjai saját számukra, vagyon és számszerinti állásuknál fogva, egyet építeni és fentartani képesek; de azért minden egyes hitfellekezetű polgárnak vallása, az állam és községben egyaránt szent, és sérthettem

A mi pedig a nyelvet illeti: ennek is, mint a látszólag legnehezebbnek megoldása, a fentebbiek után, szerintem egyszerű éa önkényt folyik.

Miután t. i. alpnézetemnél fogva egység kell fent; s ezen egységnek egyik főtényezője a nyelv, világos mindenjózanacszü és tiszta szándékú ember előtt, hogy az Magyarországbán, ha csak az Istenben boldogult latin nyelvet nőtlen koporsójából feltámasztani nem akarjuk, — az nem lehet más mint a magyar.

És „szabadság kell alant“, s mivel a szabadság alatt érték minden szabadságot, tehát a nyelvbelit is, mihelyt az egységi főelvbe, és a társak egyenjogába nem ütközik: innét természetesen folyik, hogy kiki beszélheti, használhatja és mivelheti nyelvét nem csak háztüzénél és az irodalom terén, de a községben és megyében, iskoláiban, egyházában,és tanács házban, „salvo iure aliorum“ mi alatt az állam egységének, és más nemzetbeliek egyenlőségének jogát értem.

A magyar országgyűlésen tehát csak is egy nyelv használthatik, hogy egymást megértsük, a törvény és statútum csak egy nyelven hozathatik, hogy a legyen minek lennie kell, s az állami igazgatás csak egy nyelven történhetik, hogy a zavar megelőztessék.

Az 1848. 5-ik t. cikk 3-ik pontja eltörlésének eredménye példád csak kettő lehet: vagy babiloni nyelvzavar, vagy pedig hogy egymást megértsük, tehát hogy a tanácskozás lehetséges legyen, a kihagyott 3-ik §. helyébe egymást kell oda iktatnunk, mely szerint minden képviselőnek tudnia kell minden magyarhónban divatozó nyelvet, tehát a magyart is ismét, mert azt senki sem kívánhatja józanul, hogy mi az övéket tudjuk, ők pedig a mienket ne tudják.

És ne hidje senki, hogy mivel a magyar országgyűlésen polyglott nyelveni tanácskozás már gondolatban is képtelen valami, — miután szinte egyik követ sem beszél minden honi nyelvet, — ezt megkísérteni sem fogják, mivel talánd sokan hon-

fitársaink közül lélekismeretüket megnyugtanni akarnák. Én attól tartok, hogy ép azért, mert ez a képtelenségnek egy neme, mert ez az egyenes út a magyar országgyűlést fő erejétől: morális méltóságától, megfosztani; megfogják kísérteni, vagy kísértetni azok, kiknek szálla az szemükben; mert a babiloni büszke torony építését is nyelvzavar akadályozta meg; és attól félek, hogy érthetlenné szabadelműségünk nem megnyerni fogja részünkre ez utón is a miveit világ sympathiáját, de ép ez által válhatnánk nevetségessé, és sajnálatra méltóvá előttük. Pedig népeknél talán még nagyobb baj mint egyeseknél ha nevetség és sajnálat tárgyai. „Ki becsültetni akar, becsülje először önmagát. Ez nemzeteknél még igazabb mind egyes embereknél.

Nem lévén egyébiránt czéлом formulázásokkal fellépni nyelv tekintetében is, csak átalános elveket akarok felállítani, melyeknek alkalmazása minden egyes esetben, önként folyik.

Minden nemzetiségi igény ugyan is, már az államszervezet szükségességénél fogva, csak a megyei térre lévén utalva, s minden egyes megyében a kisebbségben lévő nemzetiségek egyenjogúsága által korlátozva, a magyar és nemmagyar többségnél egyaránt; abból, hogy például mindenki a maga anyanyelvét szabadon használhatja a megyegyűlésein, — a mennyiben a dolgok szükségességi logicája bizonyos férhetlenségeket meg sem akadályozna gyakorlatilag, — ebből mondom semmi nagyobb baj már az által sem következhetik a közös hazára, mert csak szorosán a megye határain belülre szorítva van, s p. o. a hiteles jegyzőkönyv, mi a központi kormányai, s néha a szomszéd megyékkel is közlendő, nem lehet másképp mint a diplomatiiai nyelven szerkesztve hiteles szövegében.

Itt tehát elmondhatjuk nyugton, hogy minden megye „se expediet.“ Czivódni [fogtálán itt és ott, de utoljára is kibékül s bizonyos kerékvágásta jut minden.

A nyelvbéli szabadsággal is úgy van, mint szabad államban minden egyes polgár szabadságával.

Mindenkinek szabad akarni azt, mit keble szentségének hisz sőt szabad akarnia azt is, mi csak agyának bogara, vagy rögzelméje.

A szabadságot isten is úgy értelmezte, hogy avval vissza-

élni is lehessen, mert csak a szabadság útján juthatunk el a szabadság józanságához.

Az ellenkező irány okvetlen tévútra vezet, t. i. az államrészőről gyámkodás és szőrszálhasgatásra, mit minden korlátlanul centralisait úgynevezett szabad államokban is tapasztalunk.

Az államnak csak azt akadályozni áll jogában, mi élteinek feltétele.

De ezt aztán okvetlen és minden áron ép a közszabadság érdekében; miután polgárosnlt társulatban, s nem daczos és vad elszigeteltségben élni, az embernek rendeltetése, mert csak ez haladásának, tökéletesedésének útja.

Az általam elmondottakat tehát ha mind egy gondolattal átölelem,részemről azon megnyugtató eredményre jutok,hogy ha igaz, miszerint a nemzetiségi kérdés sehol sem oly veszélyes, mint nálunk; igaz az is, hogy sehol sem oly könnyen kielégíthető, mint itt.

Tisztult fogalom, tiszta szándék mindkét részről, s a nemzetiségi nehéz kérdés megoldva lesz.

Ez az én nézetem a nemzetiségi kérdéstről, mi hitem szerint nem önmagában, csak megkísértett helytelen alkalmazásában veszélyes.

Lehet, hogy sok olyasmit mondtam, mi képviselő társaimat meglephette, mert tudom, hogy a nemzetiségi törekvés ellenkező polussának tekintettek.

De talán tévedtek.

„Les extremes se touchent.“

A sebesen repülő golyót a tekeasztalon is az ellenkező részrőlLegycnlő sebességgel jövő más golyó nem csak feltartja, de a középben mind két golyó megáll.

Ez volt az én politikám e kérdésnél, mert tudtam, hogy csak a két egyenlő erő semlegesítheti egymást.

Ha a túlsó oldal kiindulási pontja más, akkor talán karöltve haladtam volna azokkal a cél felé, kik ellen határozottan védő állást foglalni kényteleníttettem.

Mert én a kornak józanul értett igénye, tehát az igaz kor-szme ellen nem fogok küzdeni, bárminő zászló alatt soha.

Ha „h a z a f i s á g“: érzelmem, „igazság mindenben, mindenkor és mindenki iránt“: vezérelvem.

De hát korunk vezéreszméje „a nemzetiség“ helyes kor-szme-e?

Nehéz kérdés! Mit utoljára nem azért állítok tel, mintha én kívánnám eldönteni azt.

El nem kerülheti figyelmünket, hogy azokon kívül, miket már e röpiratom kezdetén elmondtam, van egy másik oldala is, miről befejezésül nem lesz felesleges pár szét szóllanom. hogy t, i. mint visszahatás vagy ellentét jelenik meg napjainkban, a csak néhány évtizeddel az előtt érvényre vergődött Cosmopolitismus, és az ezen épült egyik legszebb, legemberibb s mondhatnám legkeresztényibb érzelm: a philantropiával szemközt.

Még kevés ideje, hogy a tudós, jelesen pedig a német tudós világ nagy zajt ütött vele. s önelégültséggel hirdette mint kivívott eredményét a germán műveltségnek, mint kézben lévő légi madarát: az idő criteriomának terjedését, hogy t. i. naponta mindinkább merülnek el a nemzetiségi előítéletek és féltékenységek, mint az emberiség egyes folyamai az általános európai civilisatio tengerében; hogy már a zsarnokság főrugója az emberi közös birtok, a szabadság elnyomására, „a nemzetiség“ kis hiúságaival és nagy gyűlölségeivei, elhasznált, kopott és rohadt; és hogy már ma alig vannak Európában nemzetek, s csak pártok küzdenek már is mindenütt egymás ellen tollal és fegyverrel.

S ez nem is lehet máskép — mondák — ha az emberiség magas céljához: szabadság, egyenlőség és testvériség eljutni akar: mert a nemzetiség, nem is lehetvén más természeténél fogra — mint uralkodás, egyenes ellentéte azoknak.

A hazafiság maga — mondanák tovább — csak összezsugorodott, s nem philosoficus érzelm, mert a felpotentírozott hazafiság ellentétbe jöhet a magasb szempontból tekintett emberiséggel, stb.

Így szóllottak ők, s most maguk az apostolok elhagyták vallásuk.

A gondviselés tehát maga tudhatja egyedül, minő utakat) minő eszközöket választott az emberiségnek nagy céljaira! — Elöttem csak kettő áll tisztán, mert csak kettő eredménye tanulmányaimnak, mit a történelemből mentettem:

1- ör. Hogy az isteni gondviselés keze félreismerhetlenül látható az emberi dolgokban, vagyis feledhetlen Telekynek szavai szerint: „Az Úr istennek is megvan a maga logicája“, — mi aztán alighanem legerősb.

2- or. Hogy az emberiségnek, bár a mi mértékeink szerint lassú, de folytonos és elvitázhatlan haladása azon czél, melyet jósága elünkbe tűzött, s mire önkénytelenül közreműködik fogalmaink szerint minden jó és rász. Következőleg a mostani nemzetiségi törekvés is, akár mint posit-iv valami, akár mint visszahúzás.

Ez megnyugtat mint embert.

És azt mondja Vörösmartink, mi pedig naponta utánna imádkozzak:

„Él nemzet e hazán!“

Egy mély történetíró pedig azt mondja (a régi Hellénekről szólván). „Az oly nép, melynek míveltsége az Iliáson alapszik, nem engedi egy könnyen magát sklávvá tétetni. “

Az én hitem is az, hogy az oly nemzet, melynek egy Vörösmartija mellett, horvát Zrínyije, szerb Dugovicza, ha tetszik román Hunyadija és magyar Széchenyije volt, nem fog egy .könnyen megsemmisülni.

Ez megnyugtat mint magyar polgárt.

Pedig mindig, de főleg zavaros körülmények közt, az isteni gondviselésbeli megnyugvás, horgonya és éjszaki pólussá bármelyik nemzetiségi valláshoz tartozó okos, — azaz: józan embernek is.